

Univerzita Karlova
Fakulta humanitních studií
Studijní obor: Studium humanitní vzdělanosti

Bakalářská práce

Vliv jazykové politiky na procesy budování státu

Autor práce: Daria Somkina
Vedoucí práce: Mgr. Selma Muhič Dizdarevič, Ph.D

2023

Poděkování

Chtěla bych touto formou vyjádřit svou vděčnost mé vedoucí bakalářské práce, Mgr. Selme Muhič Dizdarevič, Ph.D., za její cenné rady a odbornou asistenci, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce. Dále bych chtěla také poděkovat svým rodičům, sestře a také mým německým a španělským přátelům za jejich nepostradatelnou podporu během mého studia.

Daria Somkina

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím odborné literatury, odborných článků a elektronických zdrojů citovaných v poznámkách pod čarou a uvedených v seznamu použité literatury, odborných článků a elektronických zdrojů.

V Praze dne 20.6.2023

Daria Somkina

Anotace:

Ve své práci se věnuji studiu vlivu státní politiky na státotvorné procesy na příkladu zákona Ukrajiny o zajištění fungování ukrajinštiny jako státního jazyka. První kapitola bakalářské práce popisuje vliv jazyka na státotvorné procesy a vymezuje teoretické základy státní jazykové politiky. Druhá kapitola popisuje zvláštnosti jazykové problematiky na Ukrajině a jejího vývoje a ukazuje vývoj legislativy státního jazyka na Ukrajině od roku 1991 do současnosti. Třetí kapitola nastiňuje klíčová ustanovení ukrajinského zákona o zajištění fungování ukrajinštiny jako státního jazyka a analyzuje tento zákon z hlediska jeho schopnosti řešit jazykový problém na Ukrajině.

Klíčová slova: východoslovanské národy, národ, ukrajinský politický prostor, společenský prostor, jazyková problematika.

Annotation:

In my work, I study the influence of state policy on state-building processes using the example of the law of Ukraine on ensuring the functioning of Ukrainian as a state language. The first chapter of the bachelor's thesis describes the influence of language on state-building processes and defines the theoretical foundations of state language policy. The second chapter describes the peculiarities of the language issue in Ukraine and its development and shows the development of the state language legislation in Ukraine from 1991 to the present. The third chapter outlines the key provisions of the Ukrainian law on ensuring the functioning of Ukrainian as a state language and analyzes this law in terms of its ability to solve the language problem in Ukraine.

Keywords: East Slavic peoples, nation, Ukrainian political space, social space, language issues.

Obsah

Úvod	6
Kapitola 1 Teoretické základy vývoje státní jazykové politiky	8
1.1 Úloha jazyka v procesu budování státu	8
1.2. Zvláštnosti formování jazykové politiky	13
Kapitola 2. Jazyková politika na Ukrajině	19
2.1. Charakteristika jazykových problémů na Ukrajině	19
2.2. Vývoj jazykové legislativy na Ukrajině	28
Kapitola 3. Zákon Ukrajiny O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako jazyka státního jako způsob řešení „jazykové otázky“: konceptualizace a analýza	36
3.1. Klíčová ustanovení současného jazykového zákona	37
3.2. Analýza zákona Ukrajiny O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako státního jazyka	40
3.2.1. Povaha politiky	40
3.2.2. Strukturování politického problému	40
3.2.3. Legitimita, přiměřenost, spravedlnost	43
Závěr	46
Příloha A	50
Příloha B	52
Příloha B	53
Seznam použité literatury	54
Seznam odborných článků	55
Seznam elektronických zdrojů	56

Úvod

Jazyková problematika je jedním z nejkontroverznějších témat v ukrajinském politickém a společenském prostoru. Přestože se neustále objevuje na politické agendě, mezi představiteli současné vlády stále neexistuje shoda na strategii řešení jazykového problému na Ukrajině.

Po revoluci důstojnosti (viz níže) a vypuknutí rusko-ukrajinské války se ukrajinizace informačního prostoru, vzdělávání, kultury a veřejné sféry stala důležitým prvkem zachování národní suverenity, neboť Ruská federace legitimizovala svou ozbrojenou agresi jako ochranu ruskojazyčného obyvatelstva na Ukrajině.

Revoluce důstojnosti byla politickou a společenskou změnou na Ukrajině, k níž došlo v období od 30. listopadu 2013 do února 2014. Revoluce začala protestem ukrajinských občanů proti nezákonnému rozeznání pokojné akce studentů a občanských aktivistů, která začala 21. listopadu 2013. Jednalo se o protest proti odklonu politického vedení od právně zakotveného kurzu evropské integrace, následně však byl tento kurz opuštěn. Jedním z hlavních důvodů protestu byla přílišná koncentrace moci v rukou Viktora Janukovyče a jeho "rodiny" a neochota obyvatel Ukrajiny smířit se s přeměnou země nejen de facto, ale i de iure v jednu z ruských kolonií. Aktivisté shromáždili hmotné doklady o událostech revoluce, které jsou nyní uloženy ve sbírce Národního muzea revoluce důstojnosti, jež obsahuje více než 2 000 předmětů, 500 audio a videorozhovorů, rozsáhlou sbírku fotografií a knih o událostech revoluce. Termíny "revoluce důstojnosti" a "eurorevoluce" se někdy používají ve stejném kontextu jako termín "euromajdan", ale mají odlišný sémantický význam: "Euromajdan" se většinou používá v souvislosti s organizací, formou a místem konání protestů na podporu evropské volby Ukrajiny – jako součást Revoluce důstojnosti. Ve skutečnosti byly v historii ukrajinské nezávislosti přijaty tři zásadní jazykové zákony, z nichž poslední vstoupil v platnost na konci roku 2019.

Jazykový zákon pro rok 2019 získal značný ohlas v ukrajinské společnosti a také během projednávání návrhu zákona v Nejvyšší radě Ukrajiny. V současné době probíhají mezi politickými elitami diskuse o revizi stávající jazykové legislativy.

Vzhledem k přetrvávajícímu a významnému jazykovému problému na Ukrajině je třeba zjistit, do jaké míry jazyková politika ovlivňuje proces budování státu, a také posoudit schopnost současného jazykového zákona snížit polarizační účinek jazykové rozmanitosti ve společnosti.

Cílem této bakalářské práce je zjistit zvláštnosti utváření státní jazykové politiky a její vliv na státotvorné procesy na příkladu ukrajinského zákona *O zajištění fungování ukrajinštiny jako státního jazyka*.

K dosažení tohoto cíle jsme si stanovili následující úkoly:

1. zjistit, jakou roli hraje jazyk v procesu budování státu

2. zaměřit se na teoretické základy formování státní jazykové politiky
3. popsat zvláštnosti jazykové problematiky na Ukrajině
4. reflektovat vývoj jazykové legislativy na Ukrajině
5. podívat se na klíčová ustanovení ukrajinského zákona *O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako jazyka státního*
6. posoudit schopnost zákona Ukrajiny *O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako jazyka státního* řešit jazykovou problematiku na Ukrajině.

Objekt studie představuje jazyková politika. Předmětem studie je vliv státní jazykové politiky na proces budování státu. Při psaní této práce jsme použili následující metody: na rozbor studií vlivu státní jazykové politiky na státotvorné procesy jsme nahlíželi konstruktivistickým přístupem. K analýze ukrajinského zákona *O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako jazyka státního* byla použita analytická metoda založená na hodnotícím a normativním přístupu Williama Dunna. V bakalářské práci byly využity také následující metody: případová studie, srovnávací metoda, jež byla použita k porovnání jazykové legislativy na Ukrajině v různých historických obdobích a kvantitativní sociologická metoda. Ukrajinská státní jazyková politika byla analyzována prizmatem modelů jazykové politiky Alana Patena, jako je model úřední vícejazyčnosti, modely jazykové racionalizace a jazykové podpory. Při analýze ukrajinského zákona *O zajištění fungování ukrajinštiny jako státního jazyka* jsem využila induktivní metodu a model odpadkového koše podle M. Cohena, D. Olsena a D. Marche pro analýzu manažerských rozhodnutí.

Zdrojovou základnou výzkumu bakalářské práce jsou právní akty Ukrajiny, zprávy Benátské komise, sociologické studie KIIS, Pew Research Center, výzkumy Vox Ukraine, Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation a Texty.org. Práce se skládá z úvodu, tří kapitol se šesti podkapitolami, závěru, seznamu literatury a tří příloh.

Kapitola 1 Teoretické základy vývoje státní jazykové politiky

1.1 Úloha jazyka v procesu budování státu

Regulace státního jazyka nebo jazyků a ochrana jazykových práv obyvatelstva představují významný aspekt veřejné politiky státu. Jazyk sehrává klíčovou roli při utváření kolektivní identity, bez ohledu na to, zda se jedná o identitu národní, regionální, nebo lokální či jinou.

Jazyk mimo svého důležitého vlivu na skupinovou interakci plní i další role, například jako klíčový prvek individuální sebeidentifikace. Z tohoto důvodu je problematika jazykové politiky těsně propojena s různými základními aspekty společenského života včetně poskytování veřejných a sociálních služeb, veřejné komunikace, národní bezpečnosti, vzdělávání a mnoha dalších oblastí. Tato kapitola pojednává o funkci jazykové politiky v kontextu veřejné politiky a zkoumá její dopad na klíčové aspekty budování státu.

Podle konceptualizace Anthonyho Smitha¹ se pojem *národ* v „západním“ a „občanském“ smyslu skládá z několika základních složek. Pro existence národa je zapotřebí prvně konkrétní, jasně vymezené území. Jak uvádí Smith, "území a lidé musí být propojeni", což znamená, že pojem území vyžaduje "historické" země – území, na kterém se konkrétní společnost vyvíjela přes mnoho generací. Identita národa by tak měla obsahovat smysluplnou národní paměť, historická vyprávění a mýty.

Druhý aspekt pojmu národa je spojen s existencí společných zákonů a institucí vyjadřujících jednotnou politickou vůli. Podle tohoto pojetí chápeme, že společenské instituce reflektují hodnoty i politická přesvědčení a jsou spolu regulovány. Národ je vnímán jako politické a právní kolektivní uskupení, v němž má klíčovou úlohu občanství, jež zabezpečuje rovné postavení před státem všech členů národa. Takto vzniká soustava společných povinností a práv. Z jiného hlediska je národ chápán jako kulturní společenství, které se zakládá na sdílené kultuře a občanské ideologii, tradicích, idejích, historické paměti, mýtech a symbolech.

Smith výstižně shrnuje tři klíčové rozměry pojmu národa a představuje následující základní charakteristiky národní identity: sdílené území, společné mýty a historická paměť a také společnou masovou kulturu a soubor společných zákonných práv a povinností pro všechny příslušníky společenství.²

¹ Anthony Smith (1928-2016) byl britský sociální teoretik a historik, který se specializoval na studium národních identit a nacionalismu. Je považován za jednoho z předních akademických autorit v oblasti národních studií.

² Smith, A. *National identity*, London: Penguin Books, 1991, str. 20.

Mahendra Karna, jenž vychází ze Smithovy konceptualizace, uvádí, že pojem mateřského jazyka představuje jeden z klíčových prvků národa. Autor upozorňuje na význam užívání společného jazyka, které posiluje soudržnost a přispívá k formování společné sociální paměti. Nicméně v důsledku rozvoje moderního nacionalismu, masových médií, tržních ekonomických vztahů a masového vzdělávání získal národní jazyk kromě uchovávání společné historie, kultury a společenské mytologie i další funkce.³

Charles Tilly charakterizuje pojem národní identity jako "vztahový, historický, kulturní a podmíněný". Identita je kulturní, protože se zakládá na konsensu o chápání společných kulturních významů; historická, jelikož ji podmiňuje sdílená paměť a společné chápání příčin a důsledků činů, což způsobuje „závislost na cestě“ procesu budování národa; vztahová, poněvadž se vyvíjí v procesu komunikace mezi jednotlivci a skupinami a v myslích jednotlivců neexistuje odděleně od společnosti; a podmíněná, neboť závisí na neustálé přímé artikulaci společných významů jednotlivci.

Benedict Anderson, při svém zkoumání původu národní identity, identifikuje společnou jazykovou pospolitost jako jedno z možných mýtů v procesu formování národa. Tento mýtus je doprovázen i dalšími mýty, jako je společná kultura, společná země a společná historie.⁴

Kromě jazykové identity existuje řada dalších faktorů, jako jsou etnická příslušnost, náboženství, území a další, které pomáhají utvářet národní identity. Identita jazyková je jen jedním z řady aspektů, které se mohou podílet na konstrukci této identity. Tyto různorodé prvky mají své vlastní významy a přispívají k pocitu příslušnosti a jednoty uvnitř národního společenství.

Jazyk považujeme za důležitý prvek kulturní identity, kterou tvoří jednu ze složek pojmu národ. O. Demška a E. Malcev poznamenávají, že jazyk můžeme charakterizovat skrze tzv. jazykovou moc. Podle autorů závisí síla jazyka na počtu rodilých mluvčích, velikosti a počtu skupin lidí hovořících tímto jazykem ve světě, mobilitě jeho mluvčích, kulturních hodnotách, úrovni ekonomiky a politické situaci.

Z ekonomického a politického hlediska jazyk určuje úroveň kulturního produktu vytvářeného v daném státě. Konkurenceschopnost kulturního produktu závisí na prvenství, autentičnosti, rozvoji a standardizaci jazykového kódu, který je užíván. Větší konkurenční sílu na trhu mají produkty autentické.⁵

³ Karna N. Language, Region and National Identity / Karna. // Sociological Bulletin. – 1999. – №48. – s. 75–96.

⁴ Anderson B. Imagined Communities. Reflections on the origin and spread of nationalism / Benedict Anderson - Kyjev: Krytyka, 2001. – 271 s. – str.63

⁵ Demška O. Language policy: about identity and success in the global world [elektronický zdroj]:http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11412/Demška_Maltsev_Movna_polityka.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Budování národa a posilování národní identity se stává stále důležitějším, zvláště u "mladých států", které vzešly například z rozpadu Sovětského svazu či koloniálních říší. Tyto země mají relativně nedlouhou historii nezávislosti a jejich velkým zájmem je stvořit společnou národní identitu, jež podpoří jejich stabilitu a suverenitu. V kontextu kulturní integrace těchto zemí má jazyk speciální úlohu.

Joyce Justusová například při popisu postkoloniálních procesů v afrických státech ukazuje, že volba národního jazyka se stala jednou z nejpálčivějších otázek v procesu budování státu v nezávislých afrických zemích. Výběr úředního jazyka bývalé metropole pro nezávislý stát vyvolává silné emocionální reakce, protože takové rozhodnutí institucionalizuje jazyk bývalého kolonizátora a stává se stálou připomínkou traumatické zkušenosti, která předcházela dosažení nezávislosti. Toto opatření je často kritizováno jako podpora koloniálního dědictví. V případě afrických zemí a nezávislé Indie představuje volba národního jazyka symbol síly a moci autentické kultury a jazyka, jejichž posilování je projevem nezávislosti titulárního národa ve státě.⁶

René Grotenhuis pojímá formování národa jako sled činů a rozhodnutí konaných národními aktéry, která mají za cíl vytvořit kolektivní pocit národní identity. Tyto aktivity mnohdy míří na překonání rozdílů v etnickém, náboženském a komunitním smyslu a podporují společné hodnoty identity a oddanosti. Hlavním účelem tohoto dění je motivovat obyvatelstvo k aktivní účasti na formování státu. Pro dosažení úspěchu tohoto procesu hrají klíčovou roli tři faktory: institucionální kapacita, legitimita a autorita. Kulturní integrace přispívá ke získání prvního prvku, tj. legitimacy, protože legitimita státních aktérů je často podmíněna loajalitou a pocitem sounáležitosti obyvatelstva.⁷

Brubaker a Cooper definují následující **funkce sociální identifikace**:

1. *Identifikace a kategorizace*. Identifikace se definuje vnitřní touhou jedince ztotožnit se s určitými charakteristikami nebo aspekty a identifikací jedinců ostatními pomocí určitých označení a charakteristik. Tyto charakteristiky mohou být založeny na pohlaví, rase, genderu, náboženství, jazyku atd.

2. *Sebepojetí a sociální umístění*. Sebepojetí a sociální umístění je založeno na tom, že se jedinci vymezují ve svých vlastních kategoriích v rámci svého osobního kontextu. Rozdíl mezi touto funkcí a předchozí funkcí spočívá v tom, že v případě identifikace a kategorizace jedinci využívají spíše vlastní povědomí o kontextu a souboru charakteristik než společensky definované

⁶ Bennett J. Language and National Integration: The Jamaican Case / Justus Joyce Bennett. // *Ethnology*. – 1978. – №17. – s. 39–51.

⁷ Grotenhuis R. Nation-Building and State-Building and the Challenge of Fragility / René Grotenhuis // *Nation-Building as Necessary Effort in Fragile States* / René Grotenhuis. – Amsterdam: Amsterdam University Press, 2016. – s. 73–92.

univerzální významy. Sebeidentifikace umožňuje jedincům reidentifikovat se nezávisle na identitách, které jsou jim přiřazeny.

3. *Společenství, propojení a seskupení.* Tyto funkce definují využití sdílených pocitů a vztahových vazeb, jež členy komunity vzájemně poutají a vytvářejí pocit sounáležitosti s určitou skupinou. Tato funkce také odráží distancování se od „outsiderů“ a konstruování sociálních rozdílů.⁸

Podle Adriana Blackledge je volba jazyka úzce spjata s jazykovou ideologií, politickým vlivem a mocenskými vztahy. Tato souvislost vyplývá z rozdílného statutu jednotlivých jazyků v profesní, socioekonomické a sociokulturní sféře. Měřítkem statutu konkrétního jazyka může být míra jeho používání na globální úrovni, poptávka po znalosti tohoto jazyka na lokálním i globálním trhu práce, velikost sociální skupiny nebo třídy, která užívá tento jazyk. Jinými slovy, zohledňuje se jazykový a kulturní kapitál daného jazyka.⁹

Jazykový a kulturní kapitál jazyka není pevně danou a neměnnou kategorií, stejně jako jakýkoli jiný druh kapitálu. Je ovlivňován mocenskými vztahy a zejména prostřednictvím státní politiky může být jak zvyšován, tak snižován. Jeden ze způsobů regulace jazykového a kulturního kapitálu představuje formování jazykové ideologie.

Vědci vypracovali několik různých přístupů k pojmu ideologie. Z jednoho pohledu se jedná o konceptualizaci vědomí, víry, přesvědčení a idejí. Z tohoto pohledu se pojem ideologie používá jako konceptuální reprezentace kultury, základních představ o tom, co členové určitého společenství chápou pod pojmy jako jsou čest a ctnost, jak vnímají dělbu práce a vzájemnou propojenost a prostřednictvím různých forem vyjadřují tento soubor představ. Naopak, koncept ideologie neomezuje pouze na mocenské vztahy. V tomto přístupu je ideologie chápána jako jev, který je flexibilní a dynamický, přičemž je ovlivňován strukturou sociálních rolí ve společnosti.¹⁰

Nejnovější přístup k definici ideologie spočívá v zúžení jejích funkcí na racionalizaci, mystifikaci a používání jazyka jako prostředku komunikace. Jazykovou ideologii chápeme jako soubor přesvědčení o jazyce, jenž si jeho mluvčí vytvářejí za účelem racionalizace nebo ospravedlnění vnímání struktury a používání jazyka. Současně se tento soubor přesvědčení o jazyce odráží v „samozřejmých“ představách a interpretacích určité skupiny o roli jazyka v sociální zkušenosti jejích členů.

⁸ Brubaker R. Beyond 'Identity' / R. Brubaker, F. Cooper. // *Theory and Society*. – 2000. – №29. – C. 1–47. – str. 14–20

⁹ Blackledge A. *Discourse and Power in a Multilingual World* / Blackledge. – Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2005. – 252 s. – str.23

¹⁰ Woolard K. Language Ideology / K. Woolard, B. Schieffelin. // *Annual Review of Anthropology*. – 55. – №23. – s. 55–82.

Je důležité poznamenat, že jazyková ideologie není vždy součástí předmětu výzkumu jazykové politiky, protože tento fenomén se aktualizuje v kontextu vztahu mezi jazykovou zkušeností a sociální stratifikací.¹¹

Za této situace se jazykový a kulturní kapitál jazyka a typ jazykové ideologie stávají analyticky důležitými jednotkami při studiu státní jazykové politiky. Termín „jazyková ideologie“ pochází z disciplíny lingvistické antropologie a charakterizuje společenské vztahy, v nichž je jazyk obdařen řadou charakteristik v kategoriích kvality, hodnoty, statusu, normy, funkce, znalosti atd.

Podle Jeana Bloemauerta mají jazykové ideologie tyto funkce: regulaci praktického jazykového režimu ve veřejné sféře a tvorbu a regulaci identity. Veřejné politiky založené na jazykové ideologii konstruují obrazy „společensky žádoucího“ užívání jazyka a ideální distribuce jazyka ve společnosti.

Stát může vytvářet preskriptivní etnolingvistické identity. V tomto případě představuje cíl státní jazykové politiky „automaticky“ usměrňovat individuální chování. Tento typ politiky je běžný zejména ve státech, jež usilují o vytvoření jednojazyčné společnosti v rámci svých hranic. Role jazyka ve společenském životě bývá často přeceňována a spojována s regulací. Dochází k formování etnocentrického a vnitřně homogenního („čistého“, normativního) jazyka a takový obraz státního jazyka se odráží i ve vnějším světě.

Susan Gallová a Judith Irwinová identifikují následující procesy, které přispívají k ideologizaci jazyka:

- **Ikoničnost.** Proces, při němž se jazyk stává formou ideologické reprezentace skupin, k němuž dochází, když se jazykové praktiky vlastní skupiny stávají jejím ikonickým odrazem;

- **Rekurzivnost.** V tomto procesu se protiklad mezi konkrétními sociálními skupinami odráží na úrovni symbolického protikladu těch znaků, které charakterizují konkurující si skupiny. Rekurzivita může vyvolat proces segmentace skupiny a jejího rozdělení na různé podskupiny;

- **Vymazání.** Proces opačný k rekurzi, při němž jednotlivci skrývají své určité aktivity nebo přesvědčení a činí je neviditelnými v obecném ideologickém poli. Tento jev je vlastní skupinám, jež se staví do pozice homogenních, zatímco "odchylky" uvnitř této skupiny zůstávají skryty.¹²

René Grotenhuis však upozorňuje na nebezpečí přílišné homogenizace v procesu budování státu, zejména v případech nestabilních států. Snahy o vytvoření homogenní kulturní a

¹¹ op.cit

¹² Gal S. The Boundaries of Languages and Disciplines: How Ideologies Construct Difference / S. GAL, J. IRVINE. // Defining the Boundaries of Social Inquiry. – 1995. – №62. – s. 967–1001.

jazykové identity mohou vést k nestabilitě státu a zapojení se do konfliktů mezi různými identitami uvnitř daného státu, což výrazně ohrožuje jeho stabilitu a bezpečnost.

1.2. Zvláštnosti formování jazykové politiky

Státní úkol při formulaci veřejné politiky spočívá ve vytváření postupů, které napomáhají posilování identity, institucionalizaci a naturalizaci. V oblasti jazykových otázek se může stát potkat s následujícími scénáři:

1. Jazyk, který si jedinec osvojil jako první.
2. Jazyk, který je jedincem užíván nejvíce.
3. Úroveň znalosti oficiálního jazyka jednotlivce.

Většina států, které se zabývají jazykovou problematikou, čelí více než jedné jazykové situaci, ve kterých se mohou vyskytovat různé jazyky.¹³ Jak bylo poznamenáno v první části této kapitoly, jazyková politika představuje součást politiky identity – politiky, která nastoluje otázku „Kdo jsme?“, a zároveň na ni odpovídá, což z ní činí jednu z klíčových otázek politického života.

Podle Alana Pattena jsou v rámci jazykové politiky nejtypičtějšími otázkami veřejné uznání jazyka a individuální jazyková autonomie. Patten popisuje jazyk jako dostatečně veřejně uznávaný, pokud je možné ho používat pro veřejné služby a realizovat prostřednictvím něj veřejné obchody.

Pro analýzu či konceptualizaci jazykové politiky je klíčové zkoumat, jakou vizi národní identity má tvůrce státu a jakým způsobem se snaží vytvořit rozhraní mezi tím, kdo jsme jako "my", a tím, kdo nemůže být považován za reprezentativního mluvčího tohoto "my". Závažnost společenského konfliktu je pak určena formou a umístěním této hranice, která odděluje různé identity¹⁴.

Mezi veřejné služby patří vzdělávání, lékařská péče a služby ve státních a obecních institucích. Úroveň jazykové autonomie jednotlivce je dána mírou svobody jednotlivce zvolit si jazyk, který bude používat v neveřejných sférách života bez zásahu státu. Otázka jazykové autonomie je relevantní v souvislosti s tím, zda si stát dovolí zasahovat do sféry soukromého užívání jazyka, a to i ve sféře soukromého podnikání a komerčních prvků, jako jsou reklama, nápisy apod.

¹³ Kulyk V. Shedding Russianness, recasting Ukrainianness: the post-Euromaidan dynamics of ethnonational identifications in Ukraine, / Volodymyr Kulyk. // *Post-Soviet Affairs*. – 2018. – s. 2–20.

¹⁴ Schmidt R. *Political Theory and Language* / Ronald Schmidt // *An Introduction to Language Policy: Theory and Method* / Ronald Schmidt. – New Jersey: Wiley-Blackwell, 2005. – s. 95–111.

Patten navrhuje takové modely veřejného uznání jazyka, jako jsou úřední vícejazyčnost, jazyková racionalizace a jazyková podpora. Stojí za zmínku, že poslední dva modely jsou prezentovány jako protiklad úřední mnohojazyčnosti.

V rámci modelu úřední mnohojazyčnosti je každý jazyk, kterým se ve společnosti mluví, zastoupen stejnou úrovní uznání. To znamená, že veřejné služby jsou poskytovány ve všech těchto jazycích a ve všech těchto jazycích je povoleno vést veřejné záležitosti. Příkladem tohoto modelu jsou Kanada, Belgie a Švýcarsko a také instituce Evropské unie.

Z metodologického hlediska lze pro analýzu míry uspokojení zájmů rodilého mluvčího v daném státě rozdělit podle způsobů uspokojení těchto zájmů do tří skupin: komunikace, symbolické potvrzení a podpora identity. Z hlediska komunikace mohou mít jednotlivci různé příležitosti ke studiu jiných jazyků a to jak hmotné, tak nehmotné. I když jedinec ovládá jiný jazyk na určité úrovni, v mnoha kontextech bývá mnohem pohodlnější přijímat veřejné služby v mateřském jazyce, zejména za potenciálně stresujících okolností, jako například v soudní síni nebo v nemocnici. Za účelem komunikace proto stát zajišťuje přítomnost pracovníků ve všech státních institucích, kteří jsou schopni poskytovat veřejné služby jednotlivcům v jazyce, jenž ovládají lépe. Pokud se podíváme na aspekt symbolické afirmace, je používání jazyka, který jedinec ovládá lépe v kontextu veřejných služeb a veřejných záležitostí, interpretováno jako symbol respektu a uznání.

Z tohoto pohledu hraje používaný jazyk roli při rozvíjení pocitu sounáležitosti se skupinou, i když její členové hovoří různými jazyky a při respektování zastupitelnosti a identity jednotlivce. Na druhou stranu, pokud se jazyk jednotlivce odmítne uznat, může to být interpretováno jako existující hierarchické mocenské vztahy mezi mluvčími různých jazyků. Pokud jde o podporu identity, pro některé skupiny, zejména etnické menšiny, může být jazyk jedním z ústředních prvků jejich identity.

Státní uznání jazyka této skupiny se stává podmínkou přežití a prosperity této skupiny v daném společenském kontextu. Úřední vícejazyčnosti se snaží zachovat maximální rovnost všech členů společnosti. Hlavní kritika tohoto modelu spočívá v tom, že i když úřední mnohojazyčnost poskytuje rovné příležitosti pro každý z jazyků používaných ve společnosti, nedostatečně zaručuje, že tato rovnost zastoupení bude adekvátně kontrolována a zabrání se tak vytlačování určitých jazyků jinými.

Na rozdíl od oficiální mnohojazyčnosti nabízí model jazykové racionalizace mechanismy na ochranu zranitelných jazyků ve společnosti. Tento model zahrnuje mechanismy a postupy zaměřené na přechod k dominantnímu státnímu jazyku omezením nebo vyloučením zastoupení jiných jazyků v určitých oblastech užívání jazyka.

Mezi přínosy jazykové racionalizace Paton uvádí následující: zvýšení sociální mobility, zvýšení demokratické diskuse, podpora společné politické identity a zvýšení efektivity státních

institucí. Pokud jde o sociální mobilitu, podpora přechodu na dominantní státní jazyk zvyšuje ekonomické a sociální příležitosti pro sociálně slabší skupiny. Stimulací studia dominantního jazyka stát přispívá k omezení sociálních menšin, jejichž ekonomické a kariérní možnosti jsou ovlivněny jazykovým faktorem.

Na straně demokratického zvažování přispívá užívání dominantního jazyka co největším počtem občanů ke zvýšení jejich politické aktivity, neboť občané stejně plynně rozumějící a užívající stejný jazyk mají společný politický program, rovný přístup k informačním zdrojům a rovné možnosti apelovat na hodnoty a zájmy nejen své jazykové skupiny, ale i všech obyvatel státu. V tomto kontextu jazyková racionalizace stimuluje vytváření jednotného jazykového společenství. Pokud jde o společnou identitu, je solidarita problematičtější a časově náročnější, jestliže je společnost roztříštěna na jednotlivé identitní skupiny.

Používání vlastního jazyka představuje důležitou součást kulturního a identitárního dědictví každé skupiny. Pomáhá také zachovat a rozvíjet světové jazykové bohatství. Obecně se státní politika v oblasti jazykové politiky může lišit v závislosti na kulturním a historickém kontextu. Některé země mají například úřední jazyk, který je považován za státní jazyk, zatímco v jiných zemích je jazyková situace rozmanitější.

V každém případě by politika měla spíše podporovat ochranu a rozvoj jazykové rozmanitosti než vést k jejímu zničení. *Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin*¹⁵ a *Evropská charta regionálních nebo menšinových jazyků*¹⁶ jsou nástroje, jež pomáhají zajistit ochranu a podporu práv menšinových jazyků.

Pro zajištění ratifikace *Evropské charty regionálních či menšinových jazyků* na Ukrajině se stále považuje za problém kvalifikovaný překlad a výklad jejích jednotlivých ustanovení. Většina badatelů se domnívá, že název dokumentu byl přeložen nesprávně. Text potřebuje odborný překlad, protože při jeho absenci je prosazování práva založeno na výkladu jeho ustanovení v závislosti na politické situaci v jednotlivých zemích, což vede k četným sporům o výklad základních pojmů.

V současné době nezmizela potřeba určit správný název charty, bude třeba zlepšit pojmový a kategoriální aparát *Evropské charty regionálních nebo menšinových jazyků* a upřesnit jazyky uvedené v dokumentu, aby se předešlo opakování a vylučování neexistujících jazyků. Takové kroky vyžadují vytvoření etnické a jazykové mapy státu na základě odborného vědeckého

¹⁵ Rada Evropy. "Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin." Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/157>.

¹⁶ Rada Evropy. "Rozvoj a podpora jazykového a kulturního kapitálu jazyka ve společnosti." Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680695175>.

výzkumu a analýzy. Používání vlastního jazyka skupinou, která o něj má zájem, je tedy důležitou součástí kulturního dědictví a mělo by být státem podporováno.

Model jazykové racionalizace pomáhá redukovat jazykový faktor jako jeden z faktorů vnitřní fragmentace společnosti. Z hlediska efektivit státních institucí platí, že pokud se omezí používání různých jazyků ve veřejné sféře, stát ušetří prostředky na nábor a školení zaměstnanců, kteří stejně dobře ovládají různé státní jazyky, ušetří finance za překladatelské služby a zjednoduší systém správy dokumentů, protože není třeba duplikovat předpisy v různých jazycích.

Pro lepší porozumění situaci uvádíme příklad. Jazyková situace na Ukrajině a v Kanadě se v mnoha ohledech liší. Ukrajina je zemí s ukrajinštinou jako úředním jazykem, ale v zemi se také značně mluví rusky, zejména na východě a jihu země. Kromě toho na Ukrajině existuje několik regionálních jazyků, například maďarština, rumunština, polština a další, jež mají v některých regionech úřední status. Ukrajinština je úředním jazykem pro úřední dokumenty, ale ruština dominuje v mnoha oblastech života, zejména v kulturní a mediální sféře.

Kanada má dva úřední jazyky, angličtinu a francouzštinu. Kromě toho existuje značné množství dalších jazyků, jako je čínština, italština, paňdžábština, ukrajinština a mnoho dalších, kterými mluví přistěhovalci a jejich komunity. V Kanadě jsou veřejné instituce, např. parlament, vláda a soudy, povinny poskytovat služby v obou úředních jazycích. Vedle toho v Kanadě platí zákony, které zajišťují ochranu jazykových menšin a jejich právo na používání vlastního jazyka ve vzdělávání, kultuře a médiích. Na rozdíl od Ukrajiny, kde mnoho regionálních jazyků nemá status úředního jazyka, má v Kanadě francouzština v Quebecu status úředního jazyka a je úředním jazykem provincie.

Základ modelu jazykové podpory formuje skutečnost, že politika úřední mnohojazyčnosti nezajišťuje existenci a fungování jazyků. Zastánci tohoto modelu popírají efektivitu samoregulace jazyka a zdůrazňují, že existence různých jazyků je nesouměrná vzhledem k demografickému vývoji, vývoji ekonomické jazykové hierarchie a rozdílnému vlivu jazyků, jak bylo popsáno v předchozí části této kapitoly. Oficiální mnohojazyčnost poskytuje pouze formální rovnost jazyků, nikoli skutečnou rovnost. Model podpory jazyků tedy využívá selektivního státního uznání jazyků – zranitelnějším jazykům se dostává většího rozsahu státního uznání a podpory než jazykům silnějším, aby byla zachována sociální rovnováha a stabilita.¹⁷

Elana Shohamy popisuje jazykovou politiku jako nástroj státu k manipulaci s jazykovým chováním občanů a jako způsob, jak společnosti vnutit pojmy jako „správný“, „čistý“ jazyk, „rodný státní jazyk“ atd. Autorka identifikuje čtyři úrovně jazykové politiky: explicitní/nepřímou a otevřenou/uzavřenou. Explicitní rovina jazykové politiky představuje rovina právní: tedy státní

¹⁷ Patten A. Political Theory and Language Policy / Alan Patten. // Political Theory. – 2001. – №29. – s. 691–715.

legislativa, deklaráce, jazykové normy, testy a další typy dokumentů. Nepřímou rovinu jazykové politiky je obtížnější definovat a analyzovat. Na této úrovni není jazyková praxe regulována a kodifikována přímými právními předpisy, ale některé jazykové postupy jsou podporovány neformálními zvyklostmi ve společnosti (např. interními pravidly pro používání jazyků v médiích).

Otevřenost, respektive uzavřenost jazykové politiky souvisí s explicitními i implicitními úrovněmi. Na otevřené úrovni jazykové politiky vychází legislativní regulace jazykového chování z existujícího kulturního prostředí ve společnosti a institucionalizuje tak stávající praktiky a vzorce jazykového chování. Na uzavřené úrovni se jazyková politika konstruuje s ohledem na žádoucí chování a zaměřuje se na změnu kulturního prostředí ve společnosti prostřednictvím manipulace s jazykovými zvyklostmi.¹⁸

Jazyková politika zahrnuje také prvky jako plánování stavu, plánování korpusu a plánování jazykového vzdělávání. Plánováním stavu rozumíme proces, kterým se usiluje o posílení pozice určitého jazyka (nebo jazyků) ve specifických oblastech. Korpusové plánování je pokusem o změnu formy a struktury samotného jazyka, probíhá s ohledem na potřebu kodifikovat a standardizovat státní jazyk. Běžnou praxi představuje také úprava oficiálního pravopisu jazyka, aby se zabránilo výpůjčkám z jiných jazyků. Plánování jazykového vzdělávání zahrnuje provádění politiky statusu a přiřazení specifické role určitým jazykům ve společnosti.¹⁹

Nancy Horbergerová nabízí integrovaný metodický rámec pro jazykové plánování v oblasti jazykové politiky:

Typy	Přístup k plánování politiky (z hlediska formy)	Přístup k plánování pěstování (z hlediska funkcí)
Plánování stavu (pokud jde o používání jazyka)	Oficializace Znárodnění Standardizace statusu Zákaz	Oživení Podpora Šíření Mezijazyková komunikace - mezinárodní a národní

¹⁸ Shohamy E. Language Policy Hidden Agendas and New Approaches / Elana Shohamy. – London: Routledge, 2006. – 185 p. – p.48-50

¹⁹ Wright S. Language Planning in State Nations and Nation States / Sue Wright // Language Policy and Language Planning / Sue Wright. – London: Palgrave Macmillan, 2016. – C. 47–77.

Plánování kulturního dědictví (pro uživatele jazyků)	Skupina (etnická, regionální) Vzdělání Gramotnost Religiozita Masmédia Práce	Opětovná akvizice Podpora Směna Cizí jazyk/druhý jazyk/písmo
Korpusové plánování (pro jazyk)	Standardizace korpusu Standardizace pomocného kódu Grafizace (dávání psané podoby prvkům mluveného jazyka)	Modernizace (přiřazení nových funkcí stávajícím jazykovým formám) Lexikální Stylistika Renovace Purifikace Reforma Stylistické zjednodušení Sjednocení terminologie

Tabulka 1 Přístupy k jazykovému plánování podle N. Hornbergerové

Hornberger N. Frameworks and Models in Language Policy and Planning / Nancy Hornberger // An Introduction to Language Policy / Nancy Hornberger. – New Jersey: Wiley-Blackwell, 2005. – s. 24–42.

Plánování politiky bylo vysvětleno výše v této kapitole bakalářské práce, zatímco koncept kultivačního plánování vyžaduje další vysvětlení. Politické plánování se zaměřuje na globální procesy společenských změn v jazykovém kontextu, reguluje jazykové aspekty veřejného života, jako je jazyk dokumentů ve společenském a státním oběhu, jazyk používaný státními institucemi na kanálech masové komunikace, jazyk veřejných služeb, zatímco pod pojmem kultivační plánování chápeme plánování na mikroúrovni, jež reguluje konkrétní způsoby a formy mluvení/psaní a jejich distribuci.²⁰

²⁰ Hornberger N. Frameworks and Models in Language Policy and Planning / Nancy Hornberger // An Introduction to Language Policy / Nancy Hornberger. – New Jersey: Wiley-Blackwell, 2005. – s. 24–42.

Proto se při úvahách o jazykové politice zaměříme především na roli jazykové politiky při budování národa. V mnoha kulturních a sociálních kontextech se jazyk, kterým jednotlivci mluví, stává základním prvkem, jinými slovy řečeno znakem skupinové identity. Identifikace a instrumentalizace prvků skupinové identity má v procesech budování národa v mladých státech zásadní význam, neboť politika identity hraje důležitou roli při udržování rovnováhy a stability ve společnosti.

Jazyk může sloužit jako prostředek, kterým se vytváří vize a pocit sounáležitosti s určitou skupinou, a zároveň může reflektovat osobu, která do této skupiny nepatří. Jazyk ve společenských vztazích nabývá různých jazykových a kulturních hodnot v dané společnosti: získává atributy jako hodnota, kvalita, moc a ekonomický, politický a sociální potenciál. Při koncipování jazykové politiky může stát ovlivnit obsah těchto charakteristik tím, že v zemi konstruuje jazykovou ideologii. Jazyková ideologie má za těchto okolností zvláštní význam, pokud užívání určitého jazyka ve veřejné a soukromé sféře odráží mocenské vztahy v sociální struktuře společnosti. Modely veřejné jazykové politiky aktivně utvářejí obraz národní identity, který političtí aktéři preferují. Tato otázka je obzvláště naléhavá v kontextu jazykově rozmanitých společností, kde se různé jazyky střetávají a koexistují. Jazyková politika se zaměřuje jak na statut jazyka, tak na jazykový korpus (soubor jazykových prvků). Ačkoliv se na první pohled jazyková korpusová politika jeví jako zaměřená výhradně na jazyk, má také ideologický rozměr, zejména v kontextu opatření, která se snaží o kontrolu a regulaci jazykového stavu a standardizace.

Kapitola 2. Jazyková politika na Ukrajině

2.1. Charakteristika jazykových problémů na Ukrajině

Geografická poloha Ukrajiny byla do značné míry určena sociálním a politickým vývojem státu. Až do roku 1991, kdy Ukrajina poprvé oslavila svou nezávislost, byla země po staletí rozdělena mezi své západní a východní sousedy a dědictví Sovětského svazu má na moderní Ukrajinu stále významný vliv. Po staletí byla většina území moderní Ukrajiny součástí nejprve Ruské říše a poté Sovětského svazu. Podle průzkumu KIIS²¹, z roku 2019, pouze 46 % Ukrajinců mluví v každodenním životě jen ukrajinsky, zatímco zbytek mluví buď převážně rusky, nebo stejně často rusky i ukrajinsky.

Jazyková otázka má pro Ukrajinu dlouhodobý význam, který se projevuje od jejího získání nezávislosti až do současnosti. Vzhledem k propagaci konceptu "ruského světa" ze strany Ruské federace, který slouží jako ospravedlnění pro agresivní zahraniční politiku Ruska, se ochrana, podpora a šíření ukrajinského jazyka stává nejen kulturním, ale také důležitým aspektem národní bezpečnosti Ukrajiny.

Ukrajinskou jazykovou otázku musíme posuzovat v kontextu rusko-ukrajinských vztahů, neboť ruská politika po rozpadu Sovětského svazu je jedním z nejvlivnějších faktorů, jenž problematizuje jazykovou otázku a jazykovou politiku na Ukrajině a formuje volbu identity jazykového chování a v tomto ohledu i jazykovou politiku. Podívejme se blíže na to, jak se tento vztah utvářel a vyvíjel. Taras Kuzio poznamenává, že po rozpadu Sovětského svazu ruské úřady aktivně odmítaly uznat právo Ukrajiny na nezávislost a suverenitu. Podle jejich názoru považovali ukrajinštinu za dialekt ruštiny a neuznávali ji jako samostatný jazyk.

V době fungování Sovětského svazu byla ukrajinština, i když byla formálně uznána, hierarchicky podřízena ruštině. Ukrajinština byla vnímána jako jazyk venkova, zatímco ruština byla preferována v urbanizovaném prostředí mezi ekonomicky a kulturně vyspělými občany.²²

Podle Kuziovy analýzy v článku "Ruská národní identita a rusko-ukrajinská krize" lze ruskou národní identitu rozdělit do pěti přístupů, z nichž tři jsou přímo konfrontační vůči ukrajinské státnosti: ruský národ jako společenství rusky mluvících občanů bez ohledu na jejich etnickou příslušnost, imperialistická identita, podle níž je národním posláním Rusů vytvoření nadnárodního státu, identita založená na kulturní a historické jednotě tří slovanských národů

²¹ Názory a stanoviska obyvatelstva k výuce ruštiny v ukrajinskojazyčných školách a poskytnutí autonomie nekontrolovaným územím Donbasu v rámci Ukrajiny: březen 2019 [elektronický zdroj] // KIIS. - 2019.: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=832&page=1>.

²² Kuzio T. Russian stereotypes and myths of Ukraine and Ukrainians and why Novorossiia failed* / Taras Kuzio. // Communist and Post-Communist Studies. – 2019. – №52. – s. 297–309.

(„ruský svět“) a ruský národ jako společenství rusky mluvících občanů bez ohledu na jejich etnickou příslušnost. Imperialistická identita byla koncipována sovětskými nacionalisty.

Za nejznámějšího teoretika ruského imperialismu či eurasianismu považujeme Alexandra Dugina. Dugin je známý svými názory na geopolitiku a jeho podporou silného Ruska a ruské nadvlády. Jeho teorie o eurasianismu se zaměřuje na spojení Ruska s dalšími zeměmi Eurasie a silné odlišení od Západu. Je významnou postavou v ruském politickém a intelektuálním prostředí, avšak jeho myšlenky a názory jsou také předmětem kontroverze a kritiky. Kromě své práce v oblasti formování a šíření ideologií Alexandr Dugin také nevyhýbá se aktivitám, které mohou být ještě více odděleny od filozofie, jako je například situační propaganda. Zejména v letech rusko-ukrajinské války je jako propagandista velmi aktivní. Dugin skutečně podporuje kontroverzní tvrzení z ruské propagandy o přítomnosti nacismu na Ukrajině. Nicméně, k těmto názorům přidal výrazné odkazy na liberalismus.

Obecně lze říci, že po Euromajdanu na Ukrajině skutečně došlo ke křížení liberálního a nacionalistického diskurzu. Plody této hybridizace jsou však nejen vzdálené nacismu, ale v zásadě vycházejí z výrazné protinacistické mytologie. Naopak, ta ukrajinská prostředí, ačkoli jsou vzácná, jsou vášnivá a nějakým způsobem podkopávají tuto mytologii, se orientují spíše směrem k antiliberalistickému pólu. Dugin však nepovažuje za nutné analyzovat ukrajinské reálie a pouze množí nesmyslná klišé ruské propagandy. To vše kontrastuje s výše zmíněnými snahami o konzervativní výklad základních ideologií modernity. I přes všechny nedostatky jsou tyto snahy stále příkladem důkladné analýzy, kterou představuje filosof Dugin, ačkoli v nich měl svůj podíl i jako ideolog a propagandista.

Druhý přístup k identitě, identitě „ruského světa“, se zakládá na „bratrství“ tří slovanských národů – Rusů, Bělorusů a Ukrajinců, přičemž toto „bratrství“ vyžaduje státní sjednocení nebo existenci v integrovaném kulturním prostoru s tím, že Ukrajina zaujímá místo „Malé Rusi“ jako větve ruského národa.

Podle třetího přístupu k ruské identitě se považuje za klíčový znak identity jazyk. V dubnu 2008 na summitu NATO v Bukurešti označil Vladimir Putin Ukrajinu za „umělý stát“, v jehož jižních a východních oblastech žije „17 milionů Rusů“. Putin tedy ztotožňuje pojmy „ruskojazyčný“ a „ruský“ jako identické. „Rusové“ a „ruskojazyčný“ jsou podle Putina „ruskojazyční“.²³

Hlavním cílem této politiky je udržení politické, kulturní a ekonomické dominance Ruska v zemích postsovětského prostoru prostřednictvím politické integrace, například odstraněním hranic mezi Ruskem a Ukrajinou a Ruskem a Běloruskem. Důraz je také kladen na vytvoření

²³ Kuzio T. Russian National Identity and the Russia-Ukraine Crisis / Taras Kuzio. // Federal Academy for Security Policy. – 2016. – №20. – s. 1–5.

ekonomické závislosti zemí postsovětského prostoru na Rusku, například prostřednictvím energetické závislosti Ukrajiny na ruském plynu (v roce 1994 představovala ruská obchodní činnost 47,5 % z celkového zahraničního obchodu Ukrajiny). Dalším aspektem je prosazování ruských a ruskojazyčných kulturních produktů na těchto územích, včetně vysílání ruských médií na Ukrajině. Zároveň se usiluje o vliv Ruska v náboženském kontextu, například prostřednictvím působení Moskevského patriarchátu Ukrajinské pravoslavné církve před přijetím tomosu Ukrajinské pravoslavné církve v roce 2019. *Tomos* představuje dokument vydávaný Konstantinopolskou pravoslavnou církví (řídící centrum církve se nachází v Istanbulu). Tradičně je první mezi rovnými a v souladu s rozhodnutími koncilů má tato církev funkci jakéhosi prostředníka v meziortodoxních vztazích. *Tomos* je dokument, který potvrzuje právo určité pravoslavné církve na plnou autokefalií, což znamená samosprávu. Tato církev není ovlivnitelná jinými církvemi, s výjimkou "práva na odvolání" ²⁴).²⁵

Dominique Arel, vedoucí katedry ukrajinistiky na Ottawské univerzitě, poznamenává, že problematizace jazykového aspektu v ukrajinské politice je cyklická, což znamená, že se opakovaně vrací v průběhu času. Tato cykličnost je často typická pro národy, kde jazyk má významnou roli jako znak identity. Diskuse a debaty ohledně jazyka, jako je oficiální status jazyka, jazykové vzdělávání a ochrana menšinových jazyků, se pravidelně objevují a zase vyčnívají na politické scéně.

Vzhledem k popsaným antagonistickým vztahům mezi ruštinou a ukrajinštinou a politice rusifikace v sovětské éře lze konstatovat, že jazykové chování obyvatelstva je prvkem politiky identity.

Období do roku 2012 se vyznačovalo politickým konsensem o symbolickém významu ukrajinštiny jako jediného státního jazyka. Ukrajinština byla institucionalizována jako jazyk školství, s menší intenzitou jako jazyk masmédií, komerční sféry, knižního vydavatelství apod.²⁶

V letech 1994–2000 byla jazyková identifikace poměrně stabilní: za svůj mateřský jazyk považuje 61 % obyvatel ukrajinštinu a 36 % ruštinu. V roce 2003 charakterizuje Viktor Stěpaněnko jazykovou situaci takto: Ukrajina je převážně dvojjazyčná země s převahou ukrajinštiny a ruštiny; existují rozdíly mezi etnickou a jazykovou identifikací, což je zvláště důležité v souvislosti s rusky mluvícími Ukrajinci – rusofony; ukrajinský bilingvismus vznikl v důsledku různých kulturních, historických a sociálních faktorů (včetně historické rusifikace) a etničtí Ukrajinci jsou jazykově

²⁴ Tomos pro Ukrajinu. Vše, co potřebujete vědět o událostech v Istanbulu [elektronický zdroj] // Rádio "Svoboda." - 2019.: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-tomos-dli-ukrainy-vse-shcho-trebaznaty/29691914.html>.

²⁵ Yakovenko K. Russia's Claim for 'Mother-of-Slavs' Status: Attempts to Manipulate Ukrainian Identity / Kateryna Yakovenko. // *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*. – 2015. – №24. – s. 84–102.

²⁶ Dominique A. Language, Status, and State Loyalty in Ukraine / Arel Dominique. // *Harvard Ukrainian Studies*. – 2017. – №35. – s. 233–263.

flexibilnější než etničtí Rusové; z demografického hlediska převažuje ukrajinština v západních oblastech Ukrajiny a ve venkovských oblastech ostatních regionů Ukrajiny, ve městech převažuje ruskojazyčné obyvatelstvo; ruština je v ukrajinské společnosti dominantní díky kompaktnímu osídlení etnických Rusů a rusofónů na východě a jihu Ukrajiny a také díky ekonomickému potenciálu měst (jak jsme již uvedli, ekonomické faktory patří mezi klíčové při určování kulturního a jazykového kapitálu jazyka).²⁷

Revoluce důstojnosti (neboli Euromajdan), jež proběhla v období mezi listopadem 2013 a únorem 2014, byla skutečným bodem rozdvojení ukrajinské politiky identity. V období před rokem 2014 byla politika identity na Ukrajině spíše rozporuplná a postrádala systémový charakter.

Otázka budování nezávislé ukrajinské identity na systémové úrovni je do značné míry závislá na politickém jazyce politických představitelů, což bude podrobněji ilustrováno v další části této kapitoly při analýze změn jazykové legislativy od prvních let nezávislosti. Volodymyr Kulyk označuje ideologické a kulturní rozdělení za jednu z charakteristik ukrajinské společnosti. Tato polarizace je způsobena rozdíly v etnickém složení, zavedenými zvyklostmi jazykového chování, historickou pamětí a má regionální specifika, jež se odrážejí ve struktuře politických stran.²⁸

Podle analýzy Iriny Bekeshkiny sociologické průzkumy rok od roku ukazují, že byly identifikovány klíčové vzorce polarizace společnosti: jazyk každodenního užívání a status ruského jazyka a zahraničněpolitická orientace, podpora integrace s EU nebo se zeměmi SNS.²⁹ Tým Viktora Janukovyče během prezidentské kampaně v roce 2004 nejprve využil těchto rozdílů k politickému vyhrocení a zneprátení.

Od roku 2014 tento antagonismus využívají různé politické síly k mobilizaci svých voličů, čímž tyto rozdíly ve společnosti upevňují a zdůrazňují. Bekeshkina poukazuje na to, že ukrajinské politické pole se zřetelně rozdělilo na dvě části: politické strany se rozdělily na ty, které se opírají především o ukrajinsky mluvící a proevropský elektorát, a na ty, které se zaměřují na převážně ruskojazyčný elektorát, jenž preferuje integraci s Ruskem a zeměmi SNS.³⁰

Trend politické polarizace nastolený v roce 2004 tak vyvrcholil o deset let později, na přelomu let 2013 a 2014. Čtvrtý ukrajinský prezident Viktor Janukovyč, jehož prezidentství ukončila Revoluce důstojnosti, se stal prvním (a k dnešnímu dni posledním) prezidentem, který

²⁷ Stepanenko V. Identities and language politics in Ukraine: the challenges of nation-state building / Viktor Stepanenko. // Nation-building, ethnicity and language politics in transition countries. – 2003. – s. 107–135.

²⁸ Jazyková politika a jazyková situace na Ukrajině: analýza a doporučení / editorka Juliane Bösters-Dilger - 2. vydání - Kyjev: Kyjevsko-mohyljanská akademie, 2010. – 363 s. – str. 12

²⁹ SNS – Společenství nezávislých států, jde o regionální mezivládní organizaci ve východní Evropě a Asii.

³⁰ Bekeshkina I. Rozhodující 2014: rozdělilo nebo sjednotilo Ukrajinu? / I. Bekeshkina // Proměny postojů veřejnosti v podmínkách boje proti ruské agresi na Donbasu: regionální dimenze / I. Bekeshkina. - Kyjev: Stylos, 2017. – s. 8–40.

vyhrál volby s méně než 50 % hlasů.³¹ Janukovyčovou výhodou ve volbách byla ztráta podpory předchozího prezidenta Viktora Juščenka pro politiku ukrajinizace, která byla obviňována z přílišného nacionalismu, diskriminace ruskojazyčného obyvatelstva a orientace na západní regiony Ukrajiny. Jak uzavírá Motyl, aktivním prosazováním ukrajinizace jazyka, školství, kultury a médií ztratil Juščenko značnou část voličů ve východních a jižních oblastech Ukrajiny, kteří dali přednost heslům Viktora Janukovyče o „sjednocení Ukrajiny“, zejména zvýšením statusu ruského jazyka na „úřední“.³² Podle Oleksije Harana měla Janukovyčova politika polarizační účinek: výměnou za nižší cenu plynu Janukovyč prodloužil platnost ruské námořní základny na Krymu o 25 let a podepsal zákon o vyhlášení statusu Ukrajiny jako nezařazené země.³³

Sliby Viktora Janukovyče o sjednocení Ukrajiny se tak staly prostředkem mnohostranného sblížení mezi Ukrajinou a Ruskem. Oleksij Kurinnyj identifikuje dva rozměry jazykové polarizace na Ukrajině: funkční a regionální. Podle této dichotomie je funkční polarizace určena oblastmi užívání určitého jazyka, jako jsou školství, masmédiá, vládní komunikace atd. Regionální polarizace je dána klasickým rozložením převahy ukrajinštiny v západních a centrálních oblastech Ukrajiny, respektive ruštiny ve východních a jižních oblastech Ukrajiny.³⁴

Součástí volební kampaně Leonida Kučmy,³⁵ druhého ukrajinského prezidenta, jehož kampaň byla podobně jako kampaň Viktora Janukovyče založena na odmítnutí ukrajinizační politiky Leonida Kravčuka, byly sliby, že ruština bude mít status úředního jazyka. Podle údajů KIIS z roku 2001 považovalo 30,4 % obyvatel Ukrajiny za svůj mateřský jazyk ruštinu a dalších 12,4 % považovalo za své mateřské jazyky ukrajinštinu a ruštinu.

Podle rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ze dne 14. 12. 1999 však přiznání statusu „úředního“ ruskému jazyku de facto znamená jeho zrovnoprávnění se statusem „státního“, což je v rozporu s článkem 10 *Ústavy Ukrajiny*, podle něhož je státním jazykem na Ukrajině ukrajinština.³⁶

³¹ Besemers J. Ukraine: A Sharp Turn Eastwards? / John Besemeres // A Difficult Neighbourhood: Essays on Russia and East-Central Europe since World War II / John Besemeres. – Australia: ANU Press, 2016. – s. 141–166

³² Motyl A. Ukrainian Blues: Yanukovich's Rise, Democracy's Fall / Alexander Motyl. // Foreign Affairs. – 2010. – №89. – s. 125–136.

³³ Haran O. Polarizing the Country? Yanukovich's authoritarian game between Russia and the EU on the eve of Ukraine's 2012 parliamentary elections / Olexiy Haran. // PONARS Eurasia Policy Memo. – 2012. – №204. – s. 1–5

³⁴ Posilování rusifikace a jazykové polarizace ukrajinské společnosti v letech 2014–2016. [Elektronický zdroj] / O. Kurinnyi. - 2016. - Způsob přístupu ke zdroji:

http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11405/Kurinnyi_Posylennia_rusyifikatsii.pdf?sequence=1.

³⁵ Tři krize Leonida Kučmy [elektronický zdroj] // Ukrajinska pravda. - 2002:

<https://www.pravda.com.ua/news/2002/10/18/2991160/>.

³⁶ Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavního podání 51 lidových poslanců Ukrajiny o oficiálním výkladu ustanovení článku 10 Ústavy Ukrajiny o používání státního jazyka státními orgány a orgány místní samosprávy [elektronický zdroj] - přístup ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99>.

Během prezidentství Viktora Juščenka byla státní rétorika ohledně statusu ukrajinského jazyka charakterizována jako jazyk vyžadující státní podporu a ochranu, ale v roce 2012 došlo k dramatickému obratu v jazykové politice na Ukrajině. V roce 2010 považovalo 55 % obyvatel Ukrajiny za svůj mateřský jazyk ukrajinštinu, 32 % ruštinu a 11,1 % považovalo za své mateřské jazyky oba jazyky. Oddělíme-li Ukrajince a Rusy, 82 % prvních a 30 % druhých umí plynule číst, psát a mluvit ukrajinsky. To znamená, že každý osmý z deseti Ukrajinců a každý třetí Rus plynně ovládá státní jazyk, jak ukazuje následující tabulka:

Umím plynule mluvit, číst a psát v tomto jazyce.	71
Umím plynule číst a psát, ale mám problémy s mluvením.	14
Umím plynule číst v tomto jazyce, ale neumím v něm psát ani mluvit.	7
Většinou jazyku rozumím, ale mám problémy s mluvením a čtením.	7
Tomuto jazyku téměř nerozumím	2

Tabulka 2 Úroveň znalosti ukrajinského jazyka (%)

(zdroj: Jazyková situace na Ukrajině: mezi konfliktem a konsensem - K.: Kurasův ústav pedagogiky a psychologie Národní akademie věd Ukrajiny 2008, s. 398)

Pokud jde o etnickou příslušnost, v prvním roce prezidentství Viktora Janukovyče se 77 % obyvatel Ukrajiny hlásilo k ukrajinské národnosti, zatímco 20,3 % se označilo za Rusy. Důležité je povšimnout si regionálního rozložení – na západě, severu a ve středu Ukrajiny dosáhl počet občanů, kteří se identifikovali jako Ukrajinci, 92-95 %, zatímco na východě a jihu Ukrajiny se tento údaj výrazně liší – na východě se za Ukrajince označilo 60,6 % obyvatel a na jihu 56,7 %.³⁷

Regionální specifika etnického a jazykového rozložení na Ukrajině byla využita k uzákonění statusu ruského jazyka na Ukrajině. Vzhledem k rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny nebylo možné udělit ruštině oficiální status, ale zákon *O zásadách státní jazykové politiky*³⁸ z roku 2012 výrazně rozšířil používání regionálních jazyků. Zákon se zavázal k rozvoji a podpoře regionálních jazyků v těch regionech, kde žije více než 10 % rodilých mluvčích.

Úřední jazyk může být jazyk používaný na stejné úrovni jako státní jazyk nebo spolu s ním. To znamená, že takový jazyk je de facto druhým státním jazykem. Jediným způsobem, jak takové jazyky rozlišit je, že státní jazyk plní symbolickou funkci, jež není typická pro úřední jazyk. Současně může mít státní jazyk i jiný význam, který souvisí především s oficiálním uznáním ze strany státu, instituce, organizace apod., v určitých podmínkách anebo na určitém území. V tomto

³⁷ Jazyková politika a jazyková situace na Ukrajině: analýza a doporučení / editorka Juliane Bösters-Dilger - 2. vydání - Kyjev: Kyjevsko-mohyljanská akademie, 2010. – 363 s. – str.101

³⁸ O zásadách státní jazykové politiky [elektronický zdroj] - Přístup ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.

smyslu lze tento termín použít pro označení regionálního jazyka, jazyka mezinárodní komunikace ve státě, jazyka mezinárodní organizace či jazyka mezinárodní komunikace. Domníváme se, že v ukrajinské legislativě je používání termínu „úřední jazyk“ ve smyslu „státní jazyk“ nežádoucí, neboť odporuje požadavku na pojmenování termínů – pojmové a terminologické jednotě. Pokud se v právním předpise používá termín „úřední jazyk“ v jiném významu, měl by být definován, aby se předešlo nežádoucímu jevu nejednoznačnosti právních předpisů.

Rovněž je třeba pamatovat na zásadu jednoty legislativní terminologie, podle níž by měl být alespoň v rámci jednoho právního předpisu stejný právní pojem označován jedním právním termínem a různé pojmy by měly být označovány rozdílnými termíny.

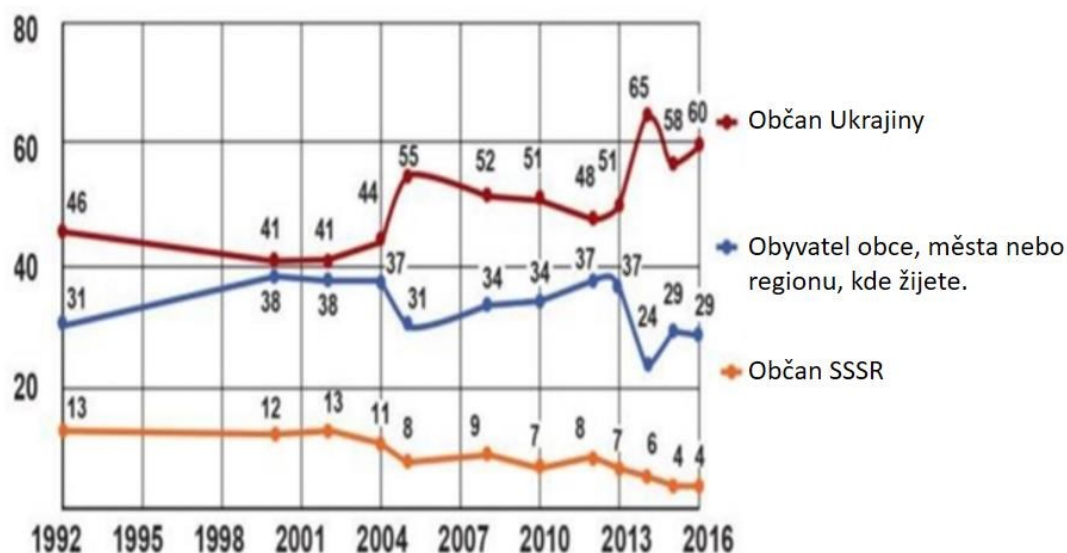
Vzhledem k sociologickým údajům, tento zákon de facto legalizuje a povyšuje ruštinu na úřední jazyk, čímž obchází rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny. Stojí za zmínku, že jazykový zákon z roku 2012, neboli *Kolisničenko-Kivalovův zákon*, jak se mu začalo říkat v médiích, byl prvním základním jazykovým zákonem v historii nezávislé Ukrajiny, neboť stále platil *Zákon o jazycích v Ukrajinské SSR* přijatý v roce 1989.

Navzdory aktivní ukrajinizační politice za Leonida Kravčuka a Viktora Juščenka a pomalé ukrajinizaci za Leonida Kučmy se Viktor Janukovyč stal prvním prezidentem nezávislé Ukrajiny, jenž zavedl zásadní změny v ukrajinské jazykové politice.

Důležité je zdůraznit, že v ukrajinské společnosti se v žádném konkrétním období neobjevily rozdíly v identitě, které by byly v politické oblasti zneužívány či instrumentalizovány. Toto naznačuje, že rozdíly v identitě nebyly využívány k politickým účelům.

Až do roku 2014 se vzorce sebeidentifikace občanů měnily nevýznamně a byly spíše stabilní, což potvrzuje, že sociální polarizace založená na etnickém, jazykovém a regionálním základě byla uměle antagonizována politickými technologiemi. Na podporu tohoto tvrzení můžeme uvést graf Iryny Bekeshkiny o dynamice sebeidentifikace občanů v letech 1992 až 2016.³⁹

³⁹ Bekeshkina I. Rozhodující 2014: rozdělilo nebo sjednotilo Ukrajinu? / I. Bekeshkina // // Proměny postojů veřejnosti v podmínkách boje proti ruské agresi na Donbasu: regionální dimenze / I. Bekeshkina. – Kyjev: Stylos, 2017. – s. 8–40. – str.19

Graf 1 Dynamika sebeidentifikace občanů Ukrajiny 1992-2016

(zdroj: I. Bekeshkina. – Kyjev: Stylos 2017, S. 8-40, zde strana 19)

Na výše uvedeném grafu vidíme tři vektory kolektivní identity ukrajinských občanů: národní identitu, regionální (nebo místní) identitu a sovětskou identitu. Můžeme pozorovat postupný nárůst významu národní identity a postupný pokles významu sovětské a regionální identity.

Je nutné poznamenat, že dramatické změny v dynamice sebeidentifikace občanů s národní a regionální identitou lze pozorovat ve dvou časových obdobích, která se shodují s Oranžovou revolucí v roce 2004 a Revolucí důstojnosti v roce 2014. Jak říká Volodymyr Kulyk, během prezidentských voleb v roce 2004 vyvolala kampaň Viktora Janukovyče, jednoznačně orientovaná na Východ, protesty proti rozsáhlému falšování druhého kola voleb, což mohlo přispět k Janukovyčovu vítězství ve volbách v roce 2004.

Podle Kulykovy analýzy se protestující během Oranžové revoluce nesoustředili na jazykové a regionální aspekty a zdůrazňovali, „že protesty byly namířeny proti nedemokratickému režimu a Janukovyčovi jako jeho ztělesnění, nikoli proti Janukovyčovým voličům, soustředěným především v jihovýchodních regionech, kteří byli vyzváni, aby se přidali k řadám údajně sjednoceného lidu“.⁴⁰

Jak je vidět z grafu (viz Graf 1), po Oranžové revoluci skutečně vzrostl význam národní identity – ze 44 % na 55 %, zatímco regionální identita poklesla z 37 % na 31 %.

⁴⁰ Boësters-Dilger, J. (2010). Jazyková politika a jazyková situace na Ukrajině: analýza a doporučení. 2. vydání. Kyjev: Kyjevsko-mohyljanská akademie – 363 s. – str. 21

Euromajdan byl vyvolán odmítnutím tehdejšího ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyče podepsat asociační dohodu s Evropskou unií. Zpočátku byly protesty charakterizovány jako studentské, protože většinu protestujících tvořili mladí lidé, ovšem po násilném rozeznání protestujících ze strany *Berkutu* se studentská akce změnila v celonárodní masový protest.⁴¹

Existence *Berkutu* je zcela legální: řídí se nařízením č. 404 ze dne 28. července 1994, registrovaným ministerstvem spravedlnosti dne 6. září 1994, kterým byl schválen *Statut hlídkové a poštovní služby policie Ukrajiny*. V odstavci 11 tohoto statutu se stanovuje, že jednotky zvláštního určení *Berkut* se vytvářejí k zastavení protispolečenských projevů, masových nepokojů, k přijetí opatření k potírání organizovaného zločinu, k vyhledávání a zadržení zvláště nebezpečných a ozbrojených pachatelů trestné činnosti, k zajištění ochrany veřejného pořádku při masových akcích, velkých průmyslových haváriích, katastrofách, živelních pohromách a jiných mimořádných okolnostech.

Zvláštní jednotka *Berkut* funguje na základě tohoto ustanovení charty. Konkrétně zajišťuje veřejný pořádek při masových akcích. Samozřejmě, v událostech, které se odehrály v Kyjevě během *Euromajdanu*, jsou patrné známky služebních zločinů ze strany příslušníků jednotky *Berkut*. Proti nim bylo zahájeno tři trestní řízení za zneužití pravomoci během rozeznání *Euromajdanu*. Vyšetřovatelé kyjevské prokuratury zahájili 10 trestních řízení.

Pokud se zaměříme na události během Revoluce důstojnosti v letech 2013-2014, lze rozpoznat následující charakteristiky. Z hlediska jazykové příslušnosti bylo 59 % účastníků Revoluce důstojnosti mluvčími ukrajinštiny, 16 % mluvčími ruštiny a 24 % bylo dvojjazyčných.⁴²

Základními příčinami Revoluce důstojnosti byl boj proti vysoké míře korupce, snaha o evropské směřování ukrajinské zahraniční politiky a brutální policejní násilí vůči demonstrantům. Důsledkem této revoluce bylo změna vlády v zemi, příchod proevropských sil k moci a podepsání asociační dohody mezi Ukrajinou a Evropskou unií. Skutečnou výzvou pro pomajdanskou vládu však bylo vybudování státnosti na Ukrajině, ochrana státní suverenity v důsledku ruské agrese na východě Ukrajiny a anexe Krymu, zformování národní myšlenky a vybudování státnosti na Ukrajině na demokratickém základě.

Po revoluci důstojnosti se národní otázka stala klíčovým prvkem postmajdanovské agendy. Hlavním cílem byla podpora národní identity a formování národního povědomí, spolu s pokusem

⁴¹ Shveda Y. Ukraine's revolution of dignity: The dynamics of Euromaidan / Y. Shveda, J. Ho Park. // Journal of Eurasian Studies. – 2016. – №7. – s. 85–91.

⁴² Bekeshkina I. Shakespearův sociální kosmos Majdanu / I. Bekeshkina // Filosofické myšlení. – 2016. – №4. – s. 12–14.

sjednotit společnost, která byla polarizována politikou Viktora Janukovyče. Politika identity se tak stala jednou z hlavních hodnot veřejné politiky po revoluci důstojnosti.

2.2. Vývoj jazykové legislativy na Ukrajině

Jedním z jazykových zákonů, kterým se budeme v rámci práce zabývat, je jazykový zákon z roku 1989. Tento zákon byl platný až do roku 2012, kdy skončila jeho platnost.⁴³ Podle tohoto zákona je na Ukrajině státním jazykem ukrajinština a Ukrajina se zavazuje k všestrannému rozvoji a zajišťuje fungování ukrajinštiny ve všech sférách veřejného života.

Pokud jde o jiné jazyky, zákon stanovuje, že v místech, kde žije většina občanů jiných národností, se mohou v práci státních, stranických a veřejných orgánů, podniků, institucí a organizací vedle ukrajinštiny používat i jejich národní jazyky. Pokud v sídle žije více národností, ale žádná z nich netvoří většinu, může se používat ukrajinština nebo „jazyk přijímaný všemi obyvateli“.

Podíváme-li se na komunikaci, zákon říká, že „občané mají právo obracet se na státní, stranické a veřejné orgány, podniky, instituce a organizace v ukrajinštině nebo v jiném jazyce jejich práce, v ruštině nebo v jazyce přijatém stranami. Rozhodnutí o důvodnosti odvolání se vyhotovuje v ukrajinštině nebo v jiném jazyce orgánu nebo organizace, k níž se občan odvolal. Na žádost občana mu může být takové rozhodnutí vydáno v ruském překladu.“

V oblasti vzdělávání byla ukrajinština stanovena jako hlavní jazyk vzdělávání, avšak respektuje se právo zřizovat plné školy, kde se výchova a vzdělávání provádí v jazyce, který si společně určí rodiče žáků. Studium ukrajinského a ruského jazyka je povinné na všech středních školách. Uchazeči mají při vstupu na vysoké školy právo vykonat soutěžní přijímací zkoušku z ukrajinského a ruského jazyka. V budoucnosti bude ve všech oblastech popsanych příslušným zákonem probíhat jazyková regulace na základě jednoho a toho samého principu: ukrajinština bude hlavním jazykem a v oblastech jako je věda, pošta a telegraf, bude ruština na stejné úrovni jako ukrajinština.

Pokud ve specifickém regionu převládá jiná národnost, je v této oblasti běžně používán jazyk této národnosti. Lada Bilyaniuk definuje jazykový zákon z roku 1989 jako první pokus o normalizaci hierarchického vztahu mezi ruským a ukrajinským jazykem na Ukrajině a právně zakotvuje ukrajinštinu jako státní jazyk na Ukrajině.⁴⁴

⁴³ Zákon Ukrajinské sovětské socialistické republiky "O jazycích v Ukrajinské SSR" [Elektronický zdroj] - Způsob přístupu ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8312-11>.

⁴⁴ Bilaniuk L. Gender, Language Attitudes, and Language Status in Ukraine / Laada Bilaniuk. // Language in Society. – 2003. – №32. – p. 47–78. – p.50

Vzhledem k obsahu zákona, jehož hlavní ustanovení byla nastíněna výše, je však jazykový zákon z roku 1989 spíše kompromisním řešením, které zakotvilo ukrajinštinu jako úřední jazyk, ale nepoložilo základy pro posílení postavení ukrajinštiny ve vztahu k ruštině. Právně se ukrajinština považuje za úřední jazyk, ale ustanovení zákona podporují šíření a rozvoj ruštiny v převážně ruskojazyčných oblastech Ukrajiny. Důvodem je absence politiky a praxe zaměřené na posílení jazykového a kulturního kapitálu jazyka, neboť znalost ukrajinštiny neměla v kulturním, politickém a ekonomickém životě odpovídající prestiž kvůli zákonem zakotvené alternativě ruštiny.

Jak je uvedeno v první části této kapitoly, jazyková politika byla ve skutečnosti až do roku 2012 realizována především na administrativní úrovni, bez výraznějších systémových změn. V prvních prezidentských volbách na Ukrajině došlo k politickému souboji mezi představitelem sovětské nomenklatury Leonidem Kravčukem a představitelem nacionalistické opozice Vjačeslavem Čornovilem. Podle analýzy Vladimíra Kulyka, po vítězství v prezidentských volbách se Kravčuk z ideologického hlediska přizpůsobil programu, tedy programu nacionalistické opozice. Zejména byl veden potřebou upevnit státní suverenitu Ukrajiny a získat maximální politickou nezávislost na Kremlu, ale vzhledem ke Kravčukově politické závislosti na konzervativním parlamentu a odmítnutí nacionalistické opozice v některých regionech Ukrajiny, jakož i nedostatku zkušených manažerů v opozici, se prezident zaměřil na „pragmatické aparátčíky a podnikatele“ – představitele sovětské nomenklatury. Kravčukova rétorika tak měla nacionalistický charakter.⁴⁵

V předchozí části byla jako administrativní charakter ukrajinizační politiky před revolucí důstojnosti označena především tato opatření. První pokusy o ukrajinizační politiku v době prezidentství Leonida Kravčuka byly učiněny v náboženské oblasti. Otázka ukrajinské církevní autonomie a nezávislosti na Moskvě sahá až do dob atamanščiny (atamanščina neboli atamanie – přítomnost velkého počtu partyzánských oddílů na určitém území v čele s jejich atamany (veliteli), faktická vojenská a politická moc při absenci nebo nedostatečné síle centralizovaného aparátu státní moci. Vznikla na přelomu let 1918-1919 při střetu hejtmana Pavla Skoropadského s jednotkami Direktoría a různými povstaleckými skupinami) a byla aktualizována v Ukrajinské lidové republice (ULR) v roce 1917, kdy byla nastolena otázka odrusizování ukrajinské církve jak z personálního hlediska, tak v souvislosti s přechodem na ukrajinský jazyk jako jazyk církevní bohoslužby a církevní správy.⁴⁶

⁴⁵ Kulyk V. Ukrajinský nacionalismus na nezávislé Ukrajině - Kyjev: Výzkumné centrum národní bezpečnosti při Národní univerzitě "Kyjevsko-mohylská akademie", 1999. – 63 s. - s. 20-22

⁴⁶ Bociurkiw B. Ukrainization Movements within the Russian Orthodox Church, and the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church / Bohdan Bociurkiw. // Harvard Ukrainian Studies. – 1979. – №3. – s. 92–111.

V době vyhlášení nezávislosti Ukrajiny v roce 1991 měla dominantní postavení (a dlouho jím zůstala) Ukrajinská pravoslavná církev Moskevského patriarchátu. Podle Kulyka měla UPC-MP nejen podporu úřadů, ale opírala se také o jazykovou a kulturní rusifikaci a konfesní loajalitu či setrvačnost „vostočnyků“ (Ukrajinců žijících na východě), tj. odpovídala ukrajinské sovětské identitě většiny obyvatelstva. V prvních letech se podle Kulyka mezi ukrajinskými politiky objevily pokusy o sjednocení „obrozené“ Ukrajinské autokefální pravoslavné církve s UPC, které však narazily na odpor představitelů Ukrajinské autokefální pravoslavné církve.

Zpočátku mělo oživení Ukrajinské autokefální pravoslavné církve širokou podporu ukrajinských politiků, ale poté, co moskevský patriarchát odsoudil autokefální směřování pravoslavné církve, změnil Kyjev oficiální rétoriku směrem ke sjednocení UAPC a UPC. Tím vznikla třetí větev ukrajinského pravoslaví, Ukrajinská pravoslavná církev Kyjevského patriarchátu, vytvořená z částí UAPC a UPC-MP, jež měla podle Kulykovy analýzy v Kravčukově rétorice status „národní“, zatímco „sjednocené“ UAPC bylo právo na existenci upíráno.⁴⁷

Druhou oblastí ukrajinizace za Kravčukova prezidentství bylo školství. V roce 1992 byl zahájen program, jehož cílem bylo přizpůsobit poměr škol s ukrajinským a ruským vyučovacím jazykem národnostnímu složení regionu a de facto zvýšit počet škol s ukrajinským vyučovacím jazykem. Tento proces měl v různých regionech Ukrajiny různý rozsah účinnosti a do značné míry závisel na postavení místních rad ve vztahu k ústřední vládě na Ukrajině. Například v Kyjevě klesl počet škol s ruským vyučovacím jazykem z 88 % v roce 1987, na 8 % v roce 1993. Na východě a jihu Ukrajiny byl však tento proces mnohem pomalejší. Například v Doněcké oblasti vedla příslušná vyhláška ministerstva školství k protestům učitelů a místní úřady ji dokonce prohlásily za neplatnou v regionu.⁴⁸ Absence systémových změn v jazykové legislativě a účinek jazykového zákona z roku 1989 tedy nepřispěly k rozšíření ukrajinštiny, zejména kvůli jejímu rovnoprávnému postavení s ruštinou, neexistenci nutnosti znalosti ukrajinštiny pro zastávání veřejných funkcí a poměrně nízkému ekonomickému potenciálu ukrajinštiny v soukromém sektoru.

Za prezidentování druhého ukrajinského prezidenta Leonida Kravčuka byla v roce 1996 přijata nová ústava, která stanovuje, že „státním jazykem na Ukrajině je ukrajinština. Stát zajišťuje všestranný rozvoj a fungování ukrajinského jazyka ve všech sférách veřejného života na celém území Ukrajiny. Na Ukrajině je zaručen svobodný rozvoj, užívání a ochrana ruského jazyka

⁴⁷ Kulyk V. Ukrajinský nacionalismus na nezávislé Ukrajině - Kyjev: Výzkumné centrum národní bezpečnosti při Národní univerzitě "Kyjevsko-mohylská akademie", 1999. – 63 s. - str. 29

⁴⁸ Kulyk V. Ukrajinský nacionalismus na nezávislé Ukrajině - Kyjev: Výzkumné centrum národní bezpečnosti při Národní univerzitě "Kyiv-Mohyla Academy", 1999. – 63 s. - str. 33

a dalších jazyků národnostních menšin...“. Ústava Ukrajiny zaručuje práva týkající se používání jazyků na Ukrajině a v tomto směru je podporována příslušnými zákony.⁴⁹

Jak bylo uvedeno výše, jedním z volebních slibů Leonida Kučmy bylo udělit ruštině status „úředního jazyka“, ale podle Ústavního soudu Ukrajiny⁵⁰ je status „úřední“ rovnocenný statusu „státní jazyk“, což je v rozporu s ukrajinskou ústavou. Podle Larisy Masenko byla přijata řada vládních dokumentů k posílení postavení ukrajinského jazyka na Ukrajině, zejména *O schválení komplexních opatření pro všestranný rozvoj a fungování ukrajinského jazyka*⁵¹, *O změnách usnesení kabinetu ministrů Ukrajiny ze dne 8. září 1997*.⁵² Žádný z těchto programů však nebyl plně realizován. Masenko rovněž upozorňuje na skutečnost, že nebyly zřízeny žádné instituce, které by monitorovaly provádění jazykové legislativy.⁵³

V roce 1996 Ukrajina podepsala *Evropskou chartu regionálních a menšinových jazyků*, jež byla ratifikována v roce 2003.⁵⁴ Ustanovení Charty se týkají jazyků těchto národnostních menšin – běloruské, bulharské, gagauzské, řecké, židovské, krymsko-tatarské, moldavské, německé, polské, ruské, slovenské, rumunské a maďarské.

István Černičko a Csilla Fedinets zdůrazňují, že otázka menšinových jazyků na Ukrajině se nevyhnutelně mění v otázku postavení ruského jazyka na Ukrajině. *Evropská charta regionálních nebo menšinových jazyků* nedefinuje konkrétní poměr mezi etnickými skupinami v regionu, který musí být splněn, aby mohl být jazyk národnostní menšiny používán v práci místních nebo regionálních orgánů veřejné správy a místní samosprávy.

Charta (dokument veřejnoprávní a politické povahy) uvádí, že jazyk národnostní menšiny může být používán ve státní správě a samosprávě, soudnictví, školství a sdělovacích prostředcích, pokud počet mluvčích tohoto jazyka „odůvodňuje taková opatření“.⁵⁵

V roce 2006, v době, kdy byl premiérem Viktor Janukovyč, využila řada regionálních a místních rad v jižních a východních oblastech Ukrajiny příslušných ustanovení *Evropské charty*

⁴⁹ Constitution of Ukraine [Elektronický zdroj] - Způsob přístupu ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

⁵⁰ Zákon Ukrajiny "O základech státní jazykové politiky" [Elektronický zdroj] - Způsob přístupu ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.

⁵¹ Vyhláška ze dne 8. září 1997 N 998 "O schválení Komplexních opatření pro komplexní rozvoj a fungování ukrajinského jazyka" [Elektronický zdroj] - Způsob přístupu ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-97-%D0%BF>.

⁵² Usnesení ze dne 21. června 2000 N 1004 "O změnách a dodatcích k usnesení Kabinetu ministrů Ukrajiny ze dne 8. září 1997." N 998 [Elektronický zdroj] – Způsob přístupu ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1004-2000-%D0%BF>

⁵³ L. Masenko Jazyková politika Ukrajiny v době nezávislosti / Larisa Masenko // Eseje o sociolingvistice / Larisa Masenko. – Kyjev: Nakladatelství "Kyjevsko-mohyljanská akademie", 2010. – s. 143–158.

⁵⁴ Zákon Ukrajiny "O ratifikaci Evropské charty regionálních nebo menšinových jazyků" [Elektronický zdroj] - Způsob přístupu ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/802-IV>.

⁵⁵ Csernicskó I. Four Language Laws of Ukraine / I. Csernicskó, C. Fedinec. // International Journal on Minority and Group Rights. – 2016. – №23. – s. 560–582.

regionálních nebo menšinových jazyků k tomu, aby ruskému jazyku udělila status ruského jazyka. Charta tak skutečně umožnila prosadit status ruského jazyka v řadě regionů Ukrajiny. V září 2008 byl jako základ přijat návrh zákona *O státní službě* vůdce Strany regionů Viktora Janukovyče, podle něhož osoby nastupující do státní služby musí ovládat státní a ruský jazyk, ale v říjnu 2008 bylo rozhodnutí o přijetí tohoto návrhu jako základu zrušeno.⁵⁶

V únoru 2008, v době prezidentského funkčního období Viktora Juščenka, podepsal prezident dekret o některých otázkách rozvoje státní jazykové politiky,⁵⁷ který ukládal kabinetu ministrů Ukrajiny pracovat na vytvoření ústředního výkonného orgánu pro kontrolu provádění státní jazykové politiky na Ukrajině, ale, jak poznamenává Larysa Masenko, tento pokyn nebyl nikdy realizován.⁵⁸ Jak zdůrazňuje Volodymyr Kulyk, proevropský Viktor Juščenko během svého prezidentství nepodnikl žádné smysluplné legislativní kroky k vyřešení nejasností jazykové politiky zavedené Leonidem Kučmou.

Jak bylo vysvětleno dříve v této kapitole, jazyková otázka se stala symbolickým rozdělením polárních politických sil – proevropských politických sil u moci a proruské opozice vedené Stranou regionů.

V roce 2005 bylo zaregistrováno 13 jazykových zákonů, jejichž cílem bylo buď legalizovat status ruského jazyka na Ukrajině, nebo posílit postavení ukrajinštiny ve veřejné sféře. Projednávání všech těchto návrhů zákonů však bylo bez vysvětlení odloženo, v důsledku čehož nebyl žádný z nich nikdy projednán. Kulyk konstatuje, že dialog mezi nepřátelými silami o kompromisním řešení jazykové otázky nebyl zahájen.⁵⁹

V roce 2006 byl přijat zákon *O změnách zákona Ukrajiny o televizním a rozhlasovém vysílání*.⁶⁰ Podle tohoto zákona „v celkovém objemu vysílání každé televizní a rozhlasové organizace musí nejméně 50 % tvořit národní audiovizuální produkt nebo hudební díla ukrajinských autorů nebo interpretů“ (článek 9), televizní a rozhlasové organizace musí vysílat ve státním jazyce, ale „vysílání do některých regionů může být prováděno i v jazyce národnostních menšin kompaktně žijících na daném území“ (článek 10). Zároveň zákon vyžaduje, aby byl obsah v nestátním jazyce doprovázen ukrajinskými titulky a aby podíl ukrajinskojazyčného vysílacího času činil alespoň 75 % denního vysílacího času. Nicméně v roce 2008 činil podíl ruskojazyčného

⁵⁶ L. Masenko *Jazyková politika Ukrajiny v době nezávislosti* / Larisa Masenko // *Eseje o sociolingvistice* / Larisa Masenko. – Kyjev: Nakladatelství "Kyjevsko-mohyljanská akademie", 2010. – s. 143–158.

⁵⁷ Dekret prezidenta Ukrajiny „O některých otázkách vývoje státní jazykové politiky“ [Elektronický zdroj] – Způsob přístupu ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146/2008>.

⁵⁸ L. Masenko *Jazyková politika Ukrajiny v době nezávislosti* / Larisa Masenko // *Eseje o sociolingvistice* / Larisa Masenko. – Kyjev: Nakladatelství "Kyjevsko-mohyljanská akademie", 2010. – s. 143–158.

⁵⁹ *Jazyková politika a jazyková situace na Ukrajině: analýza a doporučení* / editorka Juliane Bösters-Dilger - 2. vydání - Kyjev: Kyjevsko-mohyljanská akademie, 2010. – 363 s.: - str. 30

⁶⁰ Zákon Ukrajiny o změnách zákona Ukrajiny "O televizním a rozhlasovém vysílání" [elektronický zdroj] - Způsob přístupu ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3317-15>.

obsahu na předních ukrajinských televizních kanálech v průměru 49 %⁶¹. V roce 2010 zvítězil v prezidentských volbách na Ukrajině proruský kandidát Viktor Janukovyč a Strana regionů, jejímž byl Janukovyč lídrem, byla blokem proruských opozičních sil pod vedením Juščenka. Strana regionů aktivně kritizovala politiku ve prospěch ukrajinského jazyka jako „diskriminační“ vůči ruskojazyčnému obyvatelstvu a, jak jsme již uvedli, aktivně připravovala návrhy zákonů, jejichž cílem bylo legalizovat status ruského jazyka na Ukrajině. Na začátku svého funkčního období Viktor Janukovyč nečekaně prohlásil, že se zaměřuje na posílení statusu ukrajinského jazyka a posílení jeho role jako jediného státního jazyka. Janukovyč se stal prvním ukrajinským prezidentem, který zavedl zásadní změny v jazykové politice na legislativní úrovni.

V roce 2012 tak byl zrušen *Zákon o jazycích v Ukrajinské SSR* a místo něj byl přijat *Zákon o zásadách státní jazykové politiky*.⁶² Podle tohoto zákona je na Ukrajině jediným státním jazykem ukrajinština, ale v orgánech státní správy a samosprávy by se měly používat jazyky národnostních menšin, pokud počet zástupců této menšiny dosahuje více než 10 % obyvatelstva v regionu.

István Černičko a Csilla Fedinets graficky znázornili (viz Obrázek 1), ve kterých regionech Ukrajiny podíl mluvčích jazyka národnostní menšiny překračuje 10% hranici, přičemž červeně jsou vyznačeny regiony s více než 10% podílem mluvčích ruského jazyka, modře podíl mluvčích maďarského jazyka, zeleně podíl mluvčích rumunského jazyka a fialově podíl mluvčích ruského a krymsko-tatarského jazyka.⁶³

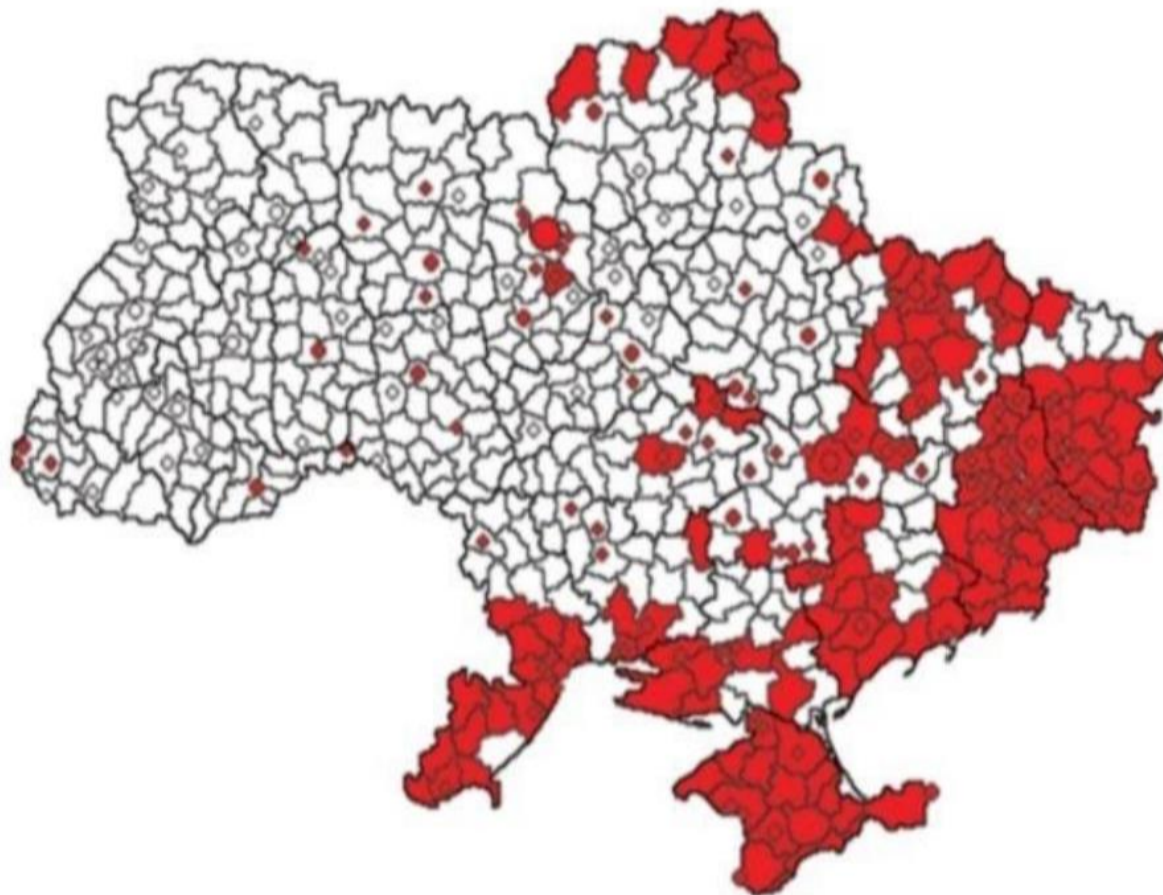
Obrázek 1 Regiony Ukrajiny, kde počet mluvčích jazyka národnostní menšiny přesahuje 10 (zdroj: Csernicško I. Four Language Laws of Ukraine / I. Csernicško, C. Fedinec. // International Journal on Minority and Group Rights. – 2016. – №23. – s. 560–582.)

⁶¹ L. Masenko. Jazyková politika Ukrajiny v éře nezávislosti / Larisa Masenko // Eseje o sociolingvistice / Larisa Masenko. – Kyjev: Kyjevsko-mohyljanská akademie, 2010. – s. 143–158

⁶² Zákon Ukrajiny "O zásadách státní jazykové politiky" [elektronický zdroj] - Přístup ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.

⁶³ Csernicško I. Four Language Laws of Ukraine / I. Csernicško, C. Fedinec. // International Journal on Minority and Group Rights. – 2016. – №23. – s. 560–582.

Zákon rovněž umožňuje používání jazyka národnostní menšiny v těchto orgánech nejen na úrovni oblasti, ale i na úrovni všech správních jednotek. Černyčko a Fedinec tak uvádějí počet administrativně-územních jednotek na celé Ukrajině, kde počet rusky mluvících obyvatel přesahuje 10 % z celkového počtu obyvatel (viz Obrázek 2, vyznačeno červeně):

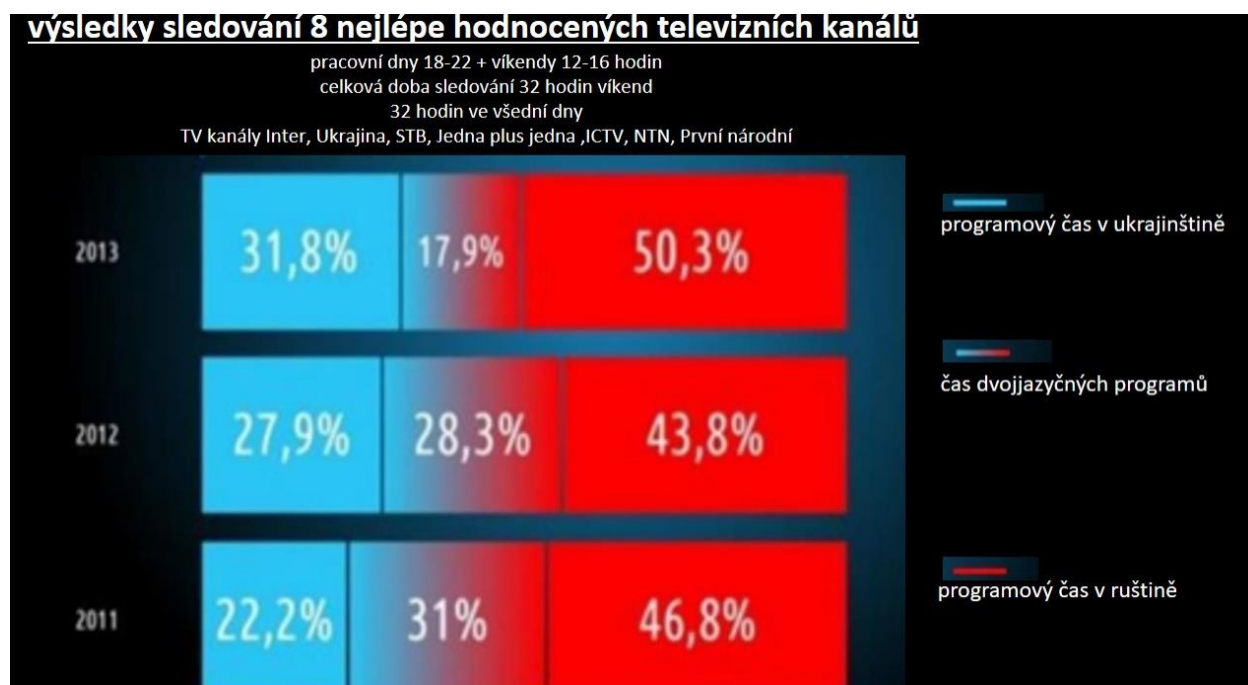
Obrázek 2 Administrativně-územní jednotky Ukrajiny, v nichž počet mluvčích jazyka národnostní menšiny přesahuje 10 %.

(zdroj: Csernicskó I. Four Language Laws of Ukraine / I. Csernicskó, C. Fedinec. // *International Journal on Minority and Group Rights*. – 2016. – №23. – s. 560–582.)

Z výše uvedených údajů je patrné, že jazykový zákon z roku 2012 jednoznačně zvýhodňuje ruštinu na Ukrajině a de facto ji povyšuje na úroveň druhého úředního jazyka, a to vzhledem k počtu regionů a sídel, kde by se měla ruština používat na úřední úrovni. V oblasti hromadných sdělovacích prostředků mohou podle čl. 24 odst. 3 zákona *O zásadách státní jazykové politiky* „televizní a rozhlasové organizace Ukrajiny podle vlastního uvážení vysílat ve státním jazyce,

regionálních nebo menšinových jazycích, jazycích mezinárodní komunikace a dalších jazycích – v jednom nebo více jazycích”.⁶⁴

Ve skutečnosti tak podíl ukrajinskojazyčného obsahu na hlavních ukrajinských televizních kanálech činil 22-31 % celkového vysílacího času (viz Obrázek 3).

Obrázek 3 Distribuce obsahu podle jazyka vysílání na kanálech Inter, STB, 1+1, ICTV, NTV, Novy a 1. národní televize

(zdroj: Jazykové kvóty v televizi. Proč se "liberálové" mýlí a chudší ukrajinsky mluvící obyvatelstvo je třeba chránit [elektronický zdroj] // Texty. – 2017)

Během předsednictví Viktora Janukovyče tak lze pozorovat faktický nárůst postavení ruského jazyka na Ukrajině, stimulovaný legislativními iniciativami. V roce 2018, čtyři roky po útěku Viktora Janukovyče během Revoluce důstojnosti, Ústavní soud Ukrajiny rozhodl, že *Zákon o zásadách státní jazykové politiky* není v souladu s Ústavou Ukrajiny, protože ustanovení tohoto zákona „vytvářejí podmínky pro nadvládu regionálního jazyka nad státním jazykem, selektivní ochranu regionálních nebo menšinových jazyků, poskytují privilegia některým jazykovým skupinám (národnostním menšinám) a omezují práva ostatních, což má znaky diskriminace a porušuje zásadu rovnosti občanů před zákonem, a také nedodržuje zásadu právní jistoty – součást

⁶⁴ Zákon Ukrajiny "O zásadách státní jazykové politiky" [elektronický zdroj] - Přístup ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.

právního státu, přiznávají zastupitelstvu právo rozhodovat o aplikaci opatření zaměřená na používání regionálních nebo menšinových jazyků”.⁶⁵

V roce 2017, během předsednictví pátého prezidenta Ukrajiny Petra Porošenka, byl zaregistrován návrh zákona *O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako státního jazyka*, jenž byl podepsán prezidentem Ukrajiny v roce 2019.⁶⁶ Nejnovější jazykový zákon, který je v době psaní tohoto textu v platnosti, je určen k řešení jazykové otázky, která od získání nezávislosti Ukrajiny neztratila na aktuálnosti.

Další kapitola je věnována analýze současného jazykového zákona s cílem zjistit, zda je schopen „rozetnout gordický uzel“ jazykového problému na Ukrajině a zda přispívá ke stabilizaci jazykové otázky a snížení polarizace.

Kapitola 3. Zákon Ukrajiny O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako jazyka státního jako způsob řešení „jazykové otázky“: konceptualizace a analýza

V předchozích kapitolách byla popsána podstata a charakteristické rysy jazykové problematiky na Ukrajině. Od okamžiku získání nezávislosti Ukrajiny až do současnosti tak jazyková otázka zůstává na pořadu dne, zejména v souvislosti s legitimizací ozbrojené agrese Ruské federace na východě Ukrajiny, mimo jiné jako ochrana „bratrských ruskojazyčných Slovanů“.

Jazyková debata na Ukrajině byla zredukována na otázku regulace vztahů mezi ruským a ukrajinským jazykem. Sociologické studie naznačují, že podíl populace mluvící ukrajinsky, rusky nebo oběma jazyky je téměř stejný. Politické strany využívají jazykové rozdíly v regionech Ukrajiny jako nástroj při prezidentských a parlamentních volbách. Mobilizace vlastních voličů prostřednictvím zdůrazňování rozdílů v jazykových praktikách byla poprvé aktivně využita při prezidentských volbách v roce 2004.

Lze pozorovat, že jazyková otázka získává v ukrajinském politickém prostoru „kyvadlový efekt“ a charakter jazykové politiky ukrajinských prezidentů se střídá – Leonid Kravčuk byl aktivnější v ukrajinizaci, po něm následoval Leonid Kučma se sliby udělit ruštině status úředního jazyka. Po východně orientovaném Kučmovi vyhrál prezidentské volby Viktor Juščenko, známý

⁶⁵ Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní žaloby 57 lidových poslanců Ukrajiny o souladu zákona Ukrajiny "O zásadách státní jazykové politiky" s Ústavou Ukrajiny (ústavnost) [elektronický zdroj] - Přístup ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-18#n55>

⁶⁶ Návrh zákona o zajištění fungování ukrajinštiny jako státního jazyka [elektronický zdroj] - přístup ke zdroji: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61994.

svým charakteristickým zaměřením na ukrajinsky mluvící voliče, jenž později ustoupil Viktoru Janukovyčovi, který skutečně povýšil status ruštiny jako druhého úředního jazyka. Vidíme, že od jednoho volebního období k druhému se kyvadlo jazykové otázky střídavě vychýlilo směrem k ukrajinizační politice a k posílení statusu ruštiny na Ukrajině.

Na druhé straně byla cykličnost jazykové politiky doprovázena legislativní nejistotou v oblasti státní jazykové politiky. Jak bylo popsáno v předchozích částech, charakter státní jazykové politiky byl spíše administrativní a propagandistický, bez zásadních a systémových změn na legislativní úrovni zaměřených na institucionalizaci a posílení ukrajinštiny jako státního jazyka. Od získání nezávislosti Ukrajiny platil na Ukrajině více než 20 let sovětský jazykový zákon, který pozbyl platnosti po přijetí nechvalně známého *Kivalov-Kolišničenkova jazykového zákona*, resp. *Zákona o zásadách státní jazykové politiky* ze dne 3. července 2012.

Dne 25. dubna 2019 vstoupil v platnost ukrajinský zákon *O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako státního jazyka*,⁶⁷ jenž se stal třetím základním jazykovým zákonem na Ukrajině od získání nezávislosti. V závěrečné kapitole budou zkoumána a analyzována hlavní ustanovení současného jazykového zákona z hlediska jeho schopnosti řešit jazykovou otázku na Ukrajině a způsobilosti dosáhnout sociální stability v jazykové oblasti.

3.1. Klíčová ustanovení současného jazykového zákona

Návrh zákona *O zajištění fungování ukrajinštiny jako státního jazyka* byl zaregistrován v roce 2017 a podepsán prezidentem 25. dubna 2019. Podle Larisy Masenko vyvolalo projednávání tohoto návrhu zákona mezi poslanci Nejvyšší rady Ukrajiny značnou diskusi, přičemž zvláštní odpor vzbudila frakce Opozičního bloku, jež po prvním čtení předložila příslušnému výboru více než 2 000 pozměňovacích návrhů. Také poslanci frakce Oleksandr Viklul a Vadym Novynskyi zaregistrovali alternativní návrh zákona *O jazycích na Ukrajině*,⁶⁸ který zachovával manipulativní aspekty zákona *O zásadách státní jazykové politiky* z roku 2012 o regionálních jazycích popsané v předchozí kapitole.⁶⁹

Současný jazykový zákon prohlašuje ukrajinštinu za jediný státní (úřední) jazyk na Ukrajině. Na rozdíl od předchozího jazykového zákona nyní článek 1 odst. 7 zákona stanovuje, že „status ukrajinštiny jako jediného státního jazyka stanovuje její povinné používání na celém území Ukrajiny při výkonu pravomocí státních orgánů a orgánů místní samosprávy, jakož i v dalších veřejných sférách veřejného života vymezených tímto zákonem“.

⁶⁷ Zákon Ukrajiny "O zajištění fungování ukrajinštiny jako státního jazyka" [elektronický zdroj] - Přístup ke zdroji: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.

⁶⁸ Návrh zákona o jazycích na Ukrajině [elektronický zdroj] - Způsob přístupu ke zdroji: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66031.

⁶⁹ Masenko L. T. Jazyková politika Ukrajiny v letech 2017-2019 / Ukrajinský jazyk. - 2019. - č. 3.-s.40-51.

Poprvé v období ukrajinské státnosti se tak stalo používání ukrajinského jazyka ve státních a místních orgánech povinné pro všechny oblasti Ukrajiny. Je důležité poznamenat, že poprvé byl ukrajinský jazyk uznán na legislativní úrovni jako jazyk vyžadující ochranu (čl. 3 odst. 1).

Tento zákon má také nejširší oblast působnosti ze všech předchozích jazykových zákonů. Podle článku 2 zákona „tento zákon upravuje fungování a používání ukrajinského jazyka jako státního jazyka ve sférách veřejného života vymezených tímto zákonem na celém území Ukrajiny“. Působnost zákona nezahrnuje sféru soukromé komunikace a náboženských obřadů. Při porovnání současného zákona s předchozím lze konstatovat, že současný zákon skutečně pokrývá největší počet oblastí veřejného života (podrobněji viz srovnávací tabulka ukrajinských jazykových zákonů uvedená v příloze A).

Důležitou novinkou zákona je, že znalost státního jazyka je podmínkou pro získání ukrajinského občanství a od 16. července 2021, kdy vstoupil v platnost článek 7 zákona, je požadovaná úroveň znalosti jazyka pro získání občanství určována Národní komisí pro standardy státního jazyka. Jde o nový orgán ukrajinského státního systému zřízený v listopadu 2019 v souladu s článkem 43 zákona.

Na rozdíl od předchozích jazykových zákonů zavádí zákon *O zajištění fungování ukrajinštiny jako státního jazyka* v části III podmínky pro povinné ovládání a užívání ukrajinštiny za specifických podmínek, zatímco předchozí zákony měly široký rozsah užívání jazyka ve veřejné sféře. Například v článku 9 zákona je uveden taxativní výčet vedoucích a náměstků státních orgánů, členů výkonné a zákonodárné moci, jež jsou povinni znát a používat ukrajinštinu při výkonu svých úředních povinností, dále všech státních úředníků, vedoucích orgánů místní státní správy a jejich náměstků, představitelů soudnictví a orgánů činných v trestním řízení, vzdělávacích a zdravotnických institucí atd.

Úroveň jazykových znalostí těchto osob musí být potvrzena státním jazykovým certifikátem (článek 10). V oblasti pracovněprávních vztahů nesmí být nikdo nucen používat jiný než státní jazyk, s výjimkou případů obsluhy zahraničních klientů a v rámci spolupráce se zahraničními partnery (článek 20).

Zásadní změnou ve státní jazykové politice je vytvoření právních mechanismů pro kontrolu provádění státní jazykové politiky. Jak již bylo zmíněno, zákon zřizuje Národní komisi pro státní jazykové standardy, mezi jejíž pravomoci patří:

- vypracování a schválení norem ukrajinského jazyka jako státního jazyka;
- zachování a rozvíjení státního jazyka stanovením standardů státního jazyka a způsobů kontroly úrovně osvojení státního jazyka, nezbytných pro získání státního občanství nebo obsazování zákonem stanovených funkcí;

- rozvoj zohledňující návrhy a závěry Ústavu ukrajinského jazyka Národní akademie věd Ukrajiny, dalších vědeckých a vzdělávacích institucí a schvaluje standardy státního jazyka: pravopis, terminologii, transkripci a transliterační standardy;
- schvalování postupů kontroly úrovně znalosti státního jazyka;
- vedení Rejstříku státních vysvědčení na úrovni znalosti státního jazyka (dále jen Rejstřík) a jeho spravování.

Vznikl tak orgán odpovědný za zajištění dostatečné úrovně ovládnutí ukrajinského jazyka pro nabývání ukrajinského občanství a obsazování příslušných funkcí uvedených v zákoně a také za standardizaci jazykového korpusu. Byla vytvořena funkce zmocněnce pro ochranu státního jazyka (článek 49).

Mezi úkoly zmocněnce patří: ochrana ukrajinského jazyka jako státního jazyka, ochrana práva ukrajinských občanů na přijímání informací a služeb ve státním jazyce v oblastech veřejného života vymezených tímto zákonem na celém území Ukrajiny a odstraňování překážek a omezení v užívání státního jazyka. K plnění těchto úkolů je komisař zmocněn následujícími pravomocemi:

- předkládání návrhů kabinetu ministrů Ukrajiny k zajištění účinného provádění státní politiky zaměřené na ochranu státního jazyka, komplexní rozvoj a fungování státního jazyka v oblastech veřejného života vymezených tímto zákonem na celém území Ukrajiny a usnadnění uspokojování jazykových potřeb Ukrajinců žijících mimo Ukrajinu;
- monitorování provádění právních předpisů o státním jazyce, státních cílených programů k zajištění komplexního rozvoje a fungování ukrajinštiny jako státního jazyka;
- projednávání stížností fyzických a právnických osob na činnost a nečinnost státních orgánů, orgánů místní samosprávy, podniků, institucí a organizací všech forem vlastnictví, jiných právnických a fyzických osob, pokud jde o dodržování požadavků právních předpisů o státním jazyce;
- předkládání Komisi pro vyšší státní službu, ministerstvům a jiným ústředním výkonným orgánům, Radě ministrů Autonomní republiky Krym, oblastním, kyjevským a sevastopolským městským státním správám žádostí o interní šetření, jakož i o disciplinární opatření proti úředníkům, kteří se provinili porušením právních předpisů o státním jazyce, které jsou povinně projednávány;
- vypracování zpráv a ukládání sankcí v případech stanovených zákonem;
- provádění kontroly výkonu pravomocí svých zástupců v souladu s částí šestou tohoto článku.

Zmocněnec pro ochranu státního jazyka má tedy pravomoci a nástroje ke kontrole dodržování státní jazykové politiky a k provádění ustanovení příslušného zákona. K zajištění účinného výkonu jeho pravomocí byl rovněž zřízen sekretariát komisaře pro ochranu státního jazyka a štáb zástupců pověřených projednáváním stížností. Každý občan Ukrajiny může podat stížnost na porušení jazykových předpisů.

Od roku 2021 se uplatňuje administrativní odpovědnost za porušení jazykového zákonodárství. Důležitou výhodou současného jazykového zákona oproti předchozím je přítomnost monitorovacích a kontrolních nástrojů pro implementaci politiky. Tato přítomnost monitorování výsledků a kontroly přispívá k efektivitě implementace politiky a zajišťuje její dodržování.

3.2. Analýza zákona Ukrajiny O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako státního jazyka

3.2.1. Povaha politiky

Jazykový zákon vycházející z kritérií veřejného uznání jazyka a individuální jazykové autonomie Alaina Patena zaručuje individuální jazykovou autonomii každého občana Ukrajiny a chrání soukromou komunikaci před zásahy do relevantní legislativy. Omezení volby jazyka se vztahuje na sektor služeb, kde zaměstnanci mají povinnost používat pouze ukrajinský jazyk, s výjimkou případů, kdy poskytují služby cizincům.

Z hlediska veřejného uznání představuje zákon pozitivní diskriminaci ukrajinského jazyka ve všech sférách veřejného života, s výjimkou soukromé komunikace a náboženství. Zákon stanoví možnost získat některé veřejné služby, např. překlad do jiného jazyka v soudnictví, avšak na náklady občana/cizince/osoby bez státní příslušnosti. Jak se uvádí v preambuli zákona, cílem státní jazykové politiky je „překonat deformace národního jazykového, kulturního a jazykově informačního prostoru způsobené staletou asimilační politikou kolonizátorů a okupantů, a podle níž je plné fungování ukrajinského jazyka ve všech sférách veřejného života na celém území státu zárukou zachování identity ukrajinského národa a posílení státní jednoty Ukrajiny“.

Z hlediska modelu jazykové politiky zákon doslovně uvádí, že státní jazyk je jazykem potřebným. V souladu s tím je dnes charakter státní jazykové politiky založen na modelu jazykové podpory zaměřené na zvyšování kulturního a jazykového kapitálu jazyka, zvyšování jeho postavení v socioekonomické hierarchii, přiznání mu pozice jediného státem uznávaného jazyka úřední práce, státní správy, místní samosprávy, médií, vzdělávání a kultury.

3.2.2. Strukturování politického problému

Především, jak ukazuje druhá kapitola bakalářské práce, jazykový aspekt se stal jedním z polarizujících faktorů v ukrajinské společnosti, a to v důsledku instrumentalizace jazykových rozdílů mezi regiony Ukrajiny během volebních klání kandidátů na prezidenta a lidových poslanců. Vzhledem ke zvláštnostem vnitřní a zahraniční politiky Ruské federace, která byla centrem SSSR, jehož byla Ukrajina součástí, se rozvoj ukrajinské kulturní, jazykové a ekonomické nezávislosti a identity stává podmínkou národní bezpečnosti, neboť jeden z prvků ruské propagandy a legitimizace agresivní zahraniční politiky Ukrajiny představuje kulturní podobnost a společná historie Ruska a Ukrajiny.

Na druhou stranu se při zpětné analýze státní jazykové politiky ukázalo, že možnost jazykové sebeorganizace ve společnosti je neúčinná, protože při absenci příslušné regulace převažuje v televizi/rádiu, v médiích a v kulturní sféře obsah v ukrajinštině nad obsahem v ruštině. Státní podpora ukrajinského kulturního produktu je tak na jedné straně nástrojem rozvoje hodnot a národní identity v hodnotově dezorientované společnosti po dramatických změnách ve společenské a politické sféře v letech 2013-2014.⁷⁰

Z pohledu médií je „ukrajinizace“ národních médií způsobem, jak získat zpět informační prostor v kontextu hybridní a informační války s Ruskem.⁷¹ Z ekonomického hlediska přispívá k rozvoji kreativního průmyslu pozitivní diskriminace ukrajinského jazyka a státní podpora ukrajinských kulturních produktů. Kreativní průmysly tvoří 4,5 % světového HDP⁷² a zvýšení podílu ukrajinskojazyčného obsahu podporuje přibližně 80 % ukrajinské populace.⁷³

Používání jednoho úředního jazyka může být ekonomicky efektivnějším řešením, protože se tím snižují náklady spojené s překladovými službami. Nicméně, rozhodnutí ohledně počtu úředních jazyků závisí na různých faktorech, včetně jazykového, politického a kulturního kontextu dané země. Existují země, které se rozhodly mít více než jeden úřední jazyk z důvodů jazykového pluralismu, kulturní diversity a zajištění rovnosti občanů, a to i přes zvýšené náklady na překladové služby. Každá země si volí svou vlastní jazykovou politiku v souladu s jejími specifickými potřebami a prioritami.

⁷⁰ Nyshchuk Y. Kultura Ukrajiny - základ hodnotového a ekonomického základu státu, - [elektronický zdroj] // Decentralizace. - 2017:<https://decentralization.gov.ua/news/4059?page=22>.

⁷¹ Pocheptsov H. Od Pokémonů k hybridním válkám: nové komunikační technologie XXI. století /– Kyjev: Nakladatelství Kyiv-Mohyla Academy, 2017. – 260 s. – str. 40-42

⁷² Skachkova O. Culture in numbers: How the creative sector really affects the economy and each of us [elektronický zdroj] / Independent Cultural Studies Journal. 2017 - Přístup ke zdroji: http://www.ji-magazine.lviv.ua/2017/Skachkova_Kultura_v_cyfrakh.htm

⁷³ Zakusylo M. Ukrajinci podporují ukrajinizaci vysílání a demonstraci násilí v televizi považují za škodlivou - výzkum Národní rady a KIIS // Detector Media. - 2019 [elektronický zdroj] : <https://detector.media/infospace/article/168405/2019-06-25-ukraintsi-pidtrymuyut-ukrainizatsiyu-efiru-a-demonstratsiyu-nasylstva-na-tb-vvazhayut-shkidlyvoyu-doslidzhennya-natsrady-ta-kmis/>

Interpretace myšlenek René Grothause spočívá v tom, že volba jednoho jazyka jako integračního prvku ve společnosti přispívá ke kulturní integraci společnosti a posilování legitimacy státní moci. Tímto přístupem se podporuje snaha o sjednocení společnosti a vytváření silného sociálního a politického rámce prostřednictvím sdíleného jazyka. Grothausova teorie zdůrazňuje, že volba jednoho jazyka slouží jako prostředek ke zkonsolidování společnosti a upevnění státní autority, čímž se podporuje stabilita a koheze ve společnosti.

Státem prostřednictvím příslušné legislativy jsou předávány "směrnice" charakteristik ukrajinské národní identity, což přispívá k fenoménu kategorizace v rámci sociální identity (podle terminologie Brubakera a Coopera, která popisuje vztah mezi státní legislativou a formováním národní identity). Tím se napomáhá při prisuzování určitých charakteristik ve společnosti obyvatelstvu, které slouží jako markery ukrajinské národní příslušnosti, a tak konstruuje národní identitu v období nestability, jako je období po revoluci důstojnosti, anexi Krymu a začátku války na východě Ukrajiny.

Z hlediska dynamiky problému, jak jsme popsali výše, je současný jazykový zákon třetím jazykovým zákonem v historii nezávislosti Ukrajiny a prvním jazykovým zákonem, jenž zakotvuje dominantní postavení ukrajinského jazyka ve státě (viz příloha A). Jak bylo zdůrazněno ve druhé kapitole, problematika jazykové otázky na Ukrajině nemá jednoznačné řešení a postoj státu k otázce národní identity zůstává proměnlivý a ambivalentní.

Vylepšení jazykové legislativy je dlouhodobým problémem, který vyžaduje pozornost již od počátku ukrajinské nezávislosti. Je nutné přijmout politická rozhodnutí na základě přístupu nazývaného "odpadkový koš". Při analýze politických rozhodnutí podle modelu "odpadkového koše" od M. Cowena, D. Marcha a D. Olsena,⁷⁴ je třeba vycházet z následujících kritérií: problémy existující v informačním poli (v tomto kontextu v politickém a sociálním poli); již vytvořená a dostupná řešení v příslušné oblasti; účastníci; možnosti volby, tj. situace, kdy se od aktérů očekává, že se rozhodnou pro řešení problému.

V procesu analýzy podle těchto kritérií máme 4 proměnné: tok voleb, tok problémů, tok rozhodnutí a tok energie účastníků. Podle tohoto modelu rozhodování nevznikají proměnné lineárně a racionálně, ale existují již před jejich skutečným použitím v okamžiku, kdy se všechny faktory shodují: objeví se aktér, jenž má vůli a schopnost učinit existující rozhodnutí k řešení určitého problému v okamžiku, kdy se otevře okno příležitosti. Podívejme se na implementaci zákona *O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako jazyka státního* z pohledu modelu „odpadkového koše“ analýzy správních rozhodnutí.

⁷⁴ Cohen M. A Garbage Can Model of Organizational Choice / M. Cohen, J. March, J. Olsen. // Administrative Science Quarterly. – 1972. – №17. – s. 1–25.

Problémy, které má zákon *O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako státního jazyka* řešit, byly popsány výše: zajištění používání ukrajinského jazyka ve všech veřejných sférách a v pracovněprávních vztazích, stanovení nezasahování místních státních orgánů a orgánů místní samosprávy do jazykové regulace, zavedení pozitivní diskriminace ukrajinských a ukrajinskojazyčných kulturních produktů a médií a potírání ruských propagandistických narativů legitimizujících ozbrojenou agresi Ruské federace na východě Ukrajiny.

Na rozhodovacím procesu se podílejí politické síly s klasickým ideologickým rozdělením: ty, které podporují větší ukrajinizaci a ty, které hájí ruský jazyk a rusky mluvící Ukrajince. Mezi odpůrce zákona patří také politické síly maďarské národnostní menšiny žijící v Zakarpatské oblasti Ukrajiny.

Z hlediska řešení, jež v politickém prostoru existují od roku 2012, kdy skončila platnost zákona *O zásadách státní jazykové politiky*, neexistuje na Ukrajině prakticky žádná legislativa upravující používání jazyka. Zaměříme-li se na společnost, existuje na Ukrajině společenská poptávka po zavedení jazykové legislativy, která by posílila postavení ukrajinského jazyka ve veřejném životě na Ukrajině (viz příloha B).

Z hlediska ideologické orientace má pověst a rétorika Petra Porošenka středopravicový charakter⁷⁵ a po vyhlášení Tomosu pro Ukrajinskou pravoslavnou církev je podpis jazykového zákona důsledným krokem prezidenta Porošenka.

Z hlediska možností volby, ideologické rozdělení na proukrajinské síly a síly, které se zasazují o zachování vazeb s Ruskem, ztratilo od masových akcí během Revoluce důstojnosti na vlivu na voliče ve srovnání například s prezidentskými volbami v roce 2004 nebo 2010. Během Revoluce důstojnosti se zformoval jasný požadavek na reformy v politické, ekonomické a humanitární oblasti, ale mezi klíčové aspekty patřily reformy s hodnotovým charakterem.

Zvláště důležité byly změny v politickém odkazu Viktora Janukovyče a v oblasti jazykové politiky, zejména Kolisničenko-Kivalovský jazykový zákon. Podstatou věci bylo, že Porošenko měl vytvořit protikladný jazykový zákon, který by odpovídal jeho politickým heslům "Vypadni z Moskvy!", což se také stalo.

3.2.3. Legitimita, přiměřenost, spravedlnost

Pro analýzu zákona *"O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako jazyka státního"* navrhuji použít následující kritéria (rozdělení analýzy do těchto kritérií pomůže získat systematické a komplexní porozumění politice a jejímu vlivu):

⁷⁵ Between Chávez and Merkel: The political ideology of Ukraine's next president [Elektronický zdroj] // Vox Ukraine – Režim přístupu ke zdrojům: <https://voxukraine.org/longreads/compass-ideology/index-en.htm>

- **legitimita**. Do jaké míry odpovídá politika zvolenému strategickému směřování státu? Do jaké míry zohledňuje zájmy různých sociálních skupin v závislosti na regionu, postavení atd.? Je po této politice veřejná poptávka a je její potřeba adekvátně komunikována (např. v situaci s neoblíbenými politiky)? Jak je veřejnost zapojena do procesu tvorby a implementace politiky? Zlepšuje politika obraz státu na mezinárodní scéně, nebo zvyšuje důvěru obyvatel?

– **adekvátnost**. Jak dobře odpovídá politika dostupným zdrojům a jak jsou cíle dosažitelné z hlediska času a prostoru? Je zvolená varianta nákladově nejefektivnější? Je poměr nákladů a přínosů přiměřený? Je nutné vytvářet nové státní orgány nebo likvidovat stávající? Jaké právní procesy politiku provázejí? Existují v návrhu politiky šedé zóny pro korupci a další trestné činy? Jak ovlivní politika rozdělení pravomocí mezi jednotlivé složky státní moci? Jaké vnější a vnitřní faktory ovlivňují proces implementace politiky a jak? Jaké jsou možné negativní dopady navrhované politiky a jak je lze minimalizovat? Jaké jsou ekonomické, politické a sociální důsledky politiky? Jaké jsou hodnoty politiky? Jsou zohledněna regionální specifika? Kolik lidí může být politikou poškozeno a v jakém rozsahu? Zohledňuje politika zájmy národnostních menšin a zranitelných skupin?

– **spravedlnost**. Jaké jsou hodnotové základy politiky? Bere se v úvahu regionální specifika? Kolik lidí může utrpět škodu způsobenou touto politikou a jaké je její míra? Zohledňuje politika zájmy národnostních menšin a zranitelných vrstev obyvatelstva?

Z hlediska legitimacy je zákon v souladu se strategickým směřováním státu: je v souladu s *Koncepcí státní jazykové politiky* přijatou v roce 2010 a doporučeními Benátské komise k posílení postavení ukrajinštiny jako státního jazyka.

Také podle sociologických údajů KIIS v době podpisu zákona pouze 15 % Ukrajinců podporovalo myšlenku oficiálního statusu ruštiny v některých oblastech Ukrajiny (jako tomu bylo v případě *Kolisničenko-Kivalovského zákona*) a 12 % podporovalo myšlenku vyhlášení ruštiny jako druhého státního jazyka. V regionálním kontextu na jihu Ukrajiny podporuje myšlenku ukrajinštiny jako jediného státního jazyka 51 % obyvatel, na východě Ukrajiny 45 % obyvatel.⁷⁶

Pro získání komplexní legitimacy by tedy komunikační, osvětové a vzdělávací aktivity na podporu hodnot zakotvených v tomto zákoně měly být zaměřeny především na regiony s nejnižší mírou podpory statusu ukrajinštiny jako jediného státního jazyka, neboť postoj k této myšlence rozděluje obyvatelstvo příslušných regionů téměř na polovinu. Z hlediska přiměřenosti je třeba zákon vylepšit, pokud jde o mechanismus zřízení sekretariátu zmocněnce pro ochranu státního jazyka, neboť sekretariát je nezbytným orgánem pro zajištění účinného výkonu pravomocí

⁷⁶ Ilko Kucheriv *O vlastenectví, jazyce a dalších attributech státnosti* - odborníci diskutovali o výsledcích průzkumu [elektronický zdroj] // Nadace demokratických iniciativ - Přístup ke zdroji: <https://dif.org.ua/article/pro-patriotizm-pro-movu-ta-inshi-atributi-derzhavnosti-eksperti-obgovorili-rezultatiopituvannya>.

zmocněnce, ale v právních předpisech chybí konkrétní mechanismy a postupy pro zřízení a registraci sekretariátu.

V době psaní bakalářské práce nebyl sekretariát komisaře zřízen, zejména z důvodu neexistence legislativních mechanismů pro tento postup. To znemožňuje účinnou kontrolu provádění zákona. Jednou z výhod zákona je, že některé články zákona (např. o podílu ukrajinskojazyčného obsahu v televizi a rozhlase, o zavedení právní odpovědnosti za porušení jazykového zákona) jsou časově odloženy.

To zajišťuje příjemcům zákona adaptační období, aby mohli přizpůsobit svou činnost nové legislativě bez značných ekonomických nákladů a procesních obtíží. Z hlediska spravedlnosti je nejproblematictější otázkou zákona, na kterou upozornila Benátská komise, ochrana práv národnostních menšin. V legislativní činnosti, stejně jako v analytické práci ukrajinských a mezinárodních nevládních organizací a think-tanků v kontextu politiky národnostních menšin a původních obyvatel, je hlavním referenčním bodem pro počet a rozmístění národnostních menšin sčítání lidu z roku 2001. Podle závěrů Benátské komise je nezbytné provést aktuální sčítání obyvatelstva jako první krok k vytvoření adekvátní a vyvážené politiky vůči národnostním menšinám. Toto sčítání umožní získat přesný obraz demografické situace na Ukrajině⁷⁷.

Zákon nezajišťuje harmonické soužití a rozvoj menšinových jazyků žijících na Ukrajině. Zákon sice počítá s institucionalizací ukrajinského jazyka ve veřejné oblasti, nezabývá se ovšem podmínkami ochrany a podpory jazyků národnostních menšin, zvláště co se týče statusu ruštiny na Ukrajině, který je tématem diskuzí. Hlavní problém spočívá v tom, že zákon *O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako státu* v kontextu ochrany jazykových práv národnostních menšin odkazuje na zákon týkající se národnostních menšin.

Problém tkví v tom, že návrh jazykového zákona byl zaregistrován společně s návrhem zákona o úpravě některých zákonů Ukrajiny týkajících se rozvoje a používání jazyků národnostních menšin v Ukrajině, který by v kombinaci s jazykovým zákonem měl zaručit harmonickou koexistenci státního jazyka a jazyků národnostních menšin. Nicméně návrh zákona byl stáhnut. Aby se předešlo popsanému nerovnováze, je nezbytné provést změny v legislativě, která zajišťuje práva národnostních menšin na Ukrajině.

Také v člancích zákona, které upravují postavení jiných jazyků na Ukrajině, mají kromě ukrajinštiny odlišné postavení úřední jazyky Evropské unie a další jazyky. Tak například v člancích 22.2, 27.1, 25.5 mají ukrajinský jazyk a úřední jazyky EU rovné postavení, ale jazyková

⁷⁷ Závěr k zákonu „O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako státního jazyka přijatého Benátskou komisí na 121. plenárním zasedání (Benátky, 6.–7. prosince 2019) [Elektronický zdroj] - Způsob přístupu ke zdroji: <http://surl.li/daar>.

práva národnostních menšin nejsou upravena. Zákon tedy obsahuje diskriminační ustanovení týkající se různých postavení nestátních jazyků na Ukrajině.

Upevňování ukrajinského jazyka jako hlavního jazyka ve všech sférách veřejného života je tedy nezbytným opatřením vzhledem k neúčinnosti předchozích jazykových zákonů. Za předpokladu rovných podmínek mezi ukrajinským a ruským jazykem (jak tomu bylo např. v jazykovém zákoně z roku 2012) a absence kvót v mediálním a kulturním životě tedy dominuje obsah v ruštině nad ukrajinštinou, takže k dosažení šíření, ochrany a podpory ukrajinského jazyka jsou taková opatření nezbytná. Současný jazykový zákon však také potřebuje revidovat, zejména v oblastech ochrany jazykových práv národnostních menšin. Tohoto cíle lze dosáhnout mimo jiné změnou *Zákona o národnostních menšinách*, neboť současně s registrací návrhu zákona *O zajištění fungování ukrajinštiny jako státního jazyka* byl zaregistrován i návrh zákona o změně *Zákona o národnostních menšinách*, které se měly harmonicky doplňovat, ale ten nebyl nikdy projednán.

Pro zabezpečení práv menšin, které nejsou reflektovány v jazykovém zákoně, je žádoucí přistoupit ke změnám v *Zákoně o národnostních menšinách*, které by modifikovaly užívání jazyka v nových legislativních podmínkách týkajících se národních jazyků. Navíc, s ohledem na doporučení Benátské komise, by měl být jazykový zákon změněn tak, aby zahrnoval i užívání nestátních jazyků a zajistil tak rovná práva pro všechny nestátní jazyky.

Závěr

Tato bakalářská práce dospěla k následujícím závěrům:

1) Jazyk představuje významný prvek kulturní identity, která je jedním ze složek pojmu národ. V rámci této studie se budování národa odkazuje na činnosti a rozhodnutí, která národní aktéři přijímají za účelem stvořit společný pocit národa. Zpravidla jsou součástí tohoto procesu překonávání náboženských, etnických nebo komunitních rozdílů, šíření společných významů loajality a identity, a také mobilizace obyvatelstva.

Dle Coopera a Brubakera jsou funkcemi utváření sociální identity identifikace a kategorizace, pocit sebe sama a sociální lokalizace, společenství, propojení a seskupení. Na základě teorie národní identity je jedním z možných označení identity jazyk, který je jedním z vnějších projevů toho, jak se jednotlivci identifikují. Volba jazyka také úzce souvisí s jazykovou ideologií, kulturním a jazykovým kapitálem jazyka, mocenskými vztahy a sociálními hierarchiemi.

2) V průběhu bakalářské práce byly zohledněny přístupy mnoha teoretiků státní jazykové politiky s cílem provést mnohostrannou analýzu ukrajinské jazykové legislativy. Bylo zjištěno, že jazyková politika se může skládat z takových prvků, jako jsou korpusové plánování, statusové plánování a akviziční plánování. Mezi druhy modelů jazykové politiky patří model úřední vícejazyčnosti, model jazykové racionalizace a model jazykové podpory. Možnými kritérii v procesu tvorby státní jazykové politiky jsou veřejné uznání jazyka a individuální jazyková autonomie občanů.

3) Byly zváženy zvláštnosti jazykové problematiky v retrospektivě. Ukrajina je heterogenní stát se dvěma dominantními jazyky – ukrajinštinou a ruštinou. Musíme si uvědomit skutečnost, že na Ukrajině žijí kromě ruského obyvatelstva také národnostní menšiny jako rumunská, maďarská, krymsko-tatarská, židovská, gagauzská atd. Ukrajinskou jazykovou situaci je potřeba vnímat v kontextu geografické blízkosti Ruské federace a specifik formování národní identity v Rusku.

Důležitými narativy ruské národní identity v kontextu této studie jsou tedy idea „ruského světa“, imperialistická identita a ruský národ jako společenství rusky mluvících občanů. Tento faktor utváří potřebu šíření a posilování statusu ukrajinského jazyka na Ukrajině jako faktoru státní suverenity. V ukrajinském politickém životě je zřejmá cyklická povaha postoje ukrajinského státu k používání jazyka na Ukrajině: proces ukrajinizace se jeví nelineárním a ambivalentním, politika ukrajinizace se střídá se zpomalením ukrajinizace/zastavením procesu. Jazykový problém v ukrajinské společnosti prohlubují politické technologie zaměřené na mobilizaci a antagonizaci voličů na základě jazyka.

4) Navzdory trvalé viditelnosti jazykového problému v ukrajinském politickém a společenském životě ukrajinská legislativa dlouho postrádala zásadní systémové změny zaměřené na ochranu, šíření a institucionalizaci ukrajinského jazyka na Ukrajině. Například platnost sovětského zákona o jazycích v Ukrajinské SSR z roku 1989 skončila až v roce 2012 a nový zákon, jenž nahradil rusistický *jazykový zákon Kolisničenka-Kivalova*, vstoupil v platnost až v roce 2019.

Vzhledem k absenci systematických legislativních rozhodnutí v oblasti jazykové politiky závisel postoj státu k používání jazyků na Ukrajině na politické vůli vládnoucích politických sil. Charakter jazykové politiky v intervalech mezi přijetím těchto zákonů byl pouze administrativní. Délka a hloubka jazykového konfliktu na Ukrajině je tedy způsobena nedostatkem systémových opatření na celostátní úrovni, která by institucionalizovala postoj ukrajinského státu k žádoucímu jazykovému chování na Ukrajině.

5) Klíčové novinky ukrajinského zákona o zajištění fungování ukrajinštiny jako státního jazyka představují upevnění primárního statusu ukrajinského jazyka ve všech sférách života, s výjimkou soukromé a náboženské, a také nemožnost orgánů místní samosprávy ovlivňovat státní jazykovou politiku (na rozdíl od *Kolisničenko-Kivalovského jazykového zákona* z roku 2012).

Další důležitou změnou je zavedení kontroly dodržování jazykové legislativy prostřednictvím zřízení funkce komisaře pro ochranu státního jazyka a sekretariátu komisaře, jehož úkol spočívá v zajištění efektivního výkonu pravomocí komisaře. Zákonem se zřizuje Národní komise pro normy státního jazyka: znalost ukrajinštiny je povinná pro státní zaměstnance a řadu volených i nevolených funkcí ve státním aparátu a místní samosprávě a dalších pozic uvedených v zákoně, stejně jako pro získání ukrajinského občanství.

6) Analýza ukrajinského zákona *O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako jazyka státního* byla rozdělena na následující části: povaha politiky, strukturování politického problému, analýza podle modelu „odpadkového koše“, analýza podle kritérií legitimacy, přiměřenosti a spravedlnosti. Zákon zavádí model jazykové podpory s širokým rozsahem veřejného uznání ukrajinského jazyka a zárukou individuální jazykové autonomie. Z politického hlediska hraje státní jazyková politika roli při zprostředkování povahy státem preferované národní identity prostřednictvím příslušné legislativy a politika zaměřená na homogenizaci společnosti přispívá k legitimitě centrální vlády. Z ekonomického hlediska přispívá pozitivní diskriminace v jazykové legislativě k rozvoji ukrajinského kreativního průmyslu, vytlačuje ruskou propagandu z ukrajinského informačního prostoru a snižuje náklady na překladatelské služby.

S ohledem na model „odpadkového koše“ je přijetí zákona *O zajištění fungování ukrajinského jazyka* v kontextu dějin ukrajinské státnosti nezbytným rozhodnutím, důsledným krokem vzhledem k politické ideologii a rétorice tehdejšího prezidenta Ukrajiny Petra Porošenka,

posíleným širokou poptávkou veřejnosti. Z hlediska legitimacy, adekvátnosti a spravedlnosti patří mezi významné úspěchy zákona stanovení dominantního postavení ukrajinského jazyka ve státě na všech úrovních veřejného života, zavedení mechanismů kontroly dodržování jazykové legislativy a dodržování strategického kurzu státu a mezinárodních závazků.

Mezi nedostatky zákona však patří diskriminační ustanovení, jež vytvářejí hierarchii mezi nestátními jazyky na Ukrajině. Dále nevyváženost, pokud jde o ochranu a podporu jazyků národnostních menšin, neexistence aktualizovaného zákona o národnostních menšinách na Ukrajině, s nímž je posuzovaný zákon v souladu a neexistence mechanismu zřízení sekretariátu zmocněnce pro ochranu státního jazyka, což znemožňuje kontrolu dodržování jazykové legislativy.

Zákon tedy potvrzuje postoj státu k systematickému posilování postavení ukrajinského jazyka na Ukrajině, znemožňuje ostatním jazykům fungovat na stejné úrovni jako státní jazyk, ale je třeba jej zdokonalit, aby bylo tohoto cíle účinně dosaženo. Zákon rovněž vyžaduje vyváženou komunikační strategii a strategický akční plán pro provádění příslušné legislativy na dočasně nekontrolovaných územích Ukrajiny, aby se dosáhlo potřebné úrovně legitimacy a podpory obyvatelstva na těchto územích.

Příloha A

Srovnávací tabulka zákona o jazycích v Ukrajinské SSR (1989), zákona o zásadách státní jazykové politiky (2012), zákona o zajištění fungování ukrajinštiny jako státního jazyka.

	Zákon o jazycích v Ukrajinské SSR	Zákon o zásadách státní jazykové politiky	Zákon o zajištění fungování ukrajinštiny jako státního jazyka
Status ukrajinštiny	Státní	Státní	Státní
Zvláštní postavení ostatních jazyků	Používání ruštiny a dalších republikových jazyků je povoleno ve všech oblastech upravených zákonem.	Regionální jazyk může být používán na úrovni státního jazyka v rámci správní jednotky, pokud počet rodilých mluvčích přesahuje 10 %.	Používání jazyků národnostních menšin a původních obyvatel je povoleno v souladu se zákonem o národnostních menšinách na Ukrajině.
Oblasti povinného používání ukrajinského jazyka	Ukrajiniština nemá výlučné postavení: ve všech oblastech je povoleno paralelní používání ruštiny a dalších republikových jazyků.	Ukrajinský jazyk je povinný ve všech oblastech, s výjimkou regionů, kde se mluví regionálním jazykem a které splňují požadavky části třetí článku 8 zákona.	Ukrajiniština je jediným jazykem ve všech oblastech, s výjimkou těch, na které se vztahuje zákon o národnostních menšinách na Ukrajině, a soukromé komunikace. Za určitých podmínek lze používat i jiné jazyky, ale pouze v případě, že jsou

			přeloženy do státního jazyka.
Oblasti regulované zákonem	Mezietnická komunikace	Jazyk Verchovné rady Ukrajiny	Jazyk Verchovné rady Ukrajiny
	Jazyk aktů státních orgánů a správy	Jazyk aktů státních orgánů a správy	Jazyk aktů státních orgánů a správy
	Činnost úředníků	Činnost úředníků	Činnost úředníků
	Práce, kancelářská činnost a dokumentace	Práce, kancelářská činnost a dokumentace	Práce, kancelářská činnost a dokumentace
	Jazyk dokladů totožnosti	Jazyk dokladů totožnosti	Jazyk dokladů totožnosti
	Kongresy, konference a další fóra	Jazyk hospodářské a sociální činnosti	Jazyk hospodářské a sociální činnosti
	Dokumenty o volbách lidových zástupců	Jazyk dokumentů o volbách a referendech	Jazyk dokumentů o volbách a referendech
	Vzdělávání	Vzdělávání	Vzdělávání
	Věda	Věda	Věda
	Kultura	Kultura	Kultura
	Sektor služeb	Jazyk ozbrojených sil Ukrajiny a dalších ozbrojených složek	Jazyk ozbrojených sil Ukrajiny a dalších ozbrojených složek
Kontrola provádění státní jazykové politiky	chybí	chybí	Kontrolu provádí Národní komise pro normy státního jazyka a Komisař pro ochranu státního jazyka.

Příloha B

Infografika Reanimačního balíčku reforem k obsahu ukrajinského zákona O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako jazyka státního

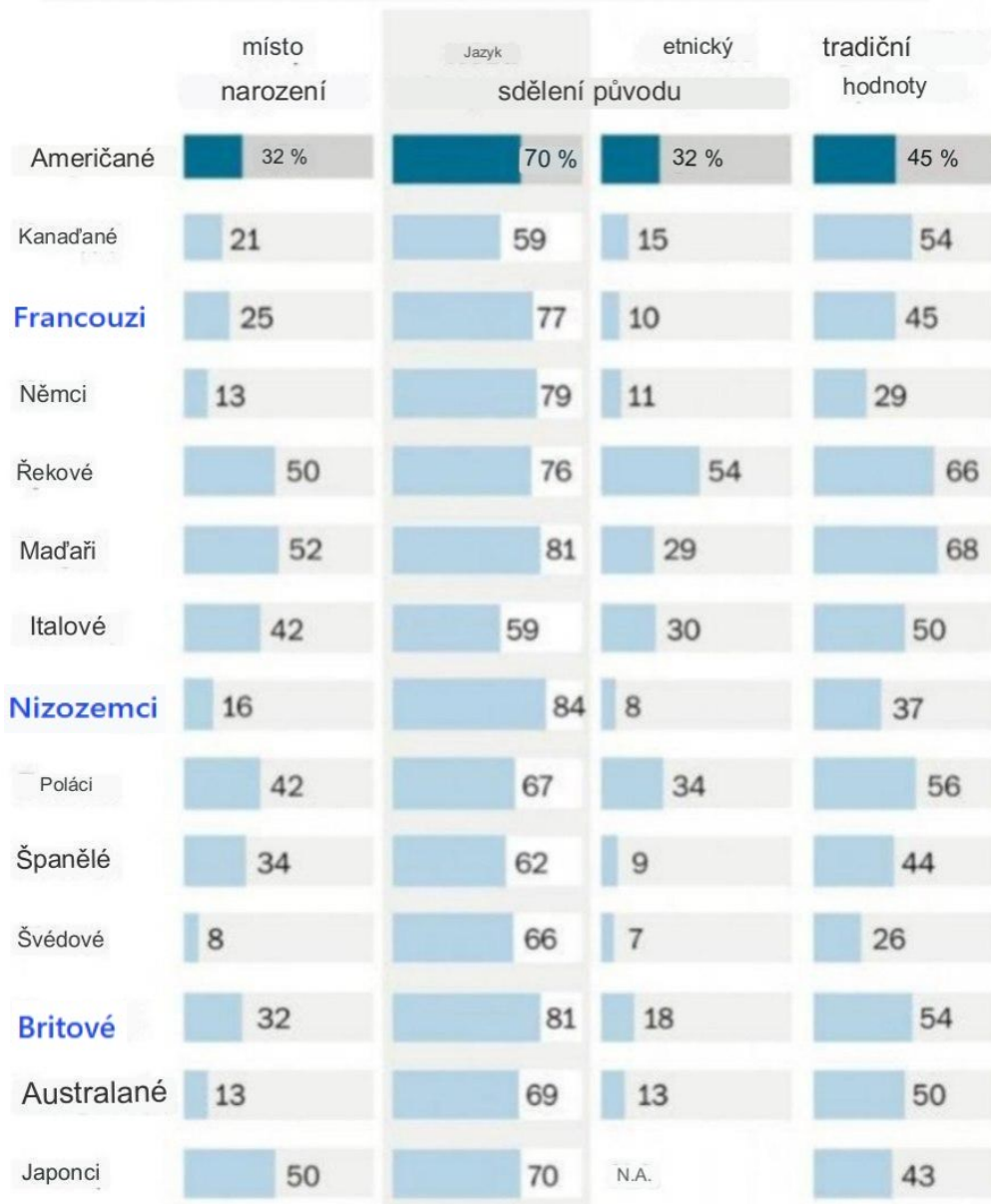

Příloha B

Důležité rysy národní identity podle Pew Research Center

Význam každého ze specifikovaných rysů pro národní identitu

Procento lidí, kteří odpověděli „velmi důležité“ (podle země)

Zdroj: PewResearchCenter

THE WASHINGTON POST
Překlad: kozubenko.net

Seznam použité literatury

- Anderson B. *Imagined Communities. Úvahy o původu a šíření nacionalismu* / Benedict Anderson - Kyjev: Krytyka 2001.
- Bekeshkina I. *Decisive 2014: Did it divide or unite Ukraine?* I. Bekeshkina // *Transformations of public sentiment in the context of countering Russian aggression in Donbas: the regional dimension* / I. Bekeshkina. - Kyiv: Stylos 2017, s. 8-40.
- Blackledge A. *Discourse and Power in a Multilingual World* / Blackledge. – Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company 2005.
- Blommaert J. *Language Policy and National Identity* / Jan Blommaert // *An Introduction to Language Policy* / Jan Blommaert. – Oxford: Blackwell 2006, s. 238-254.
- Grotenhuis R. *Nation-Building and State-Building and the Challenge of Fragility* / René Grotenhuis // *Nation-Building as Necessary Effort in Fragile States* / René Grotenhuis. – Amsterdam: Amsterdam University Press 2016, s. 73-92.
- Hornberger N. *Frameworks and Models in Language Policy and Planning* / Nancy Hornberger // *An Introduction to Language Policy* / Nancy Hornberger. – New Jersey: Wiley-Blackwell 2005, s. 24-42.
- Jazyková politika a jazyková situace na Ukrajině: analýza a doporučení / redakce Juliane Bösters-Dilger - 2. vydání - Kyjev: Kyjevsko-mohyljanská akademie 2010.
- Kulyk V. *Shedding Russianness, Recasting Ukrainianness: the Post-Euromaidan Dynamics of Ethnonational Identifications in Ukraine,* / Volodymyr Kulyk. // *PostSoviet Affairs* 2018, s. 2-20.
- Kulyk V. *Ukrajinský nacionalismus v nezávislé Ukrajině* - Kyjev: Centrum pro studium národní bezpečnosti při Národní univerzitě Kyjev-Mohyla akademie 1999.
- Masenko L. *Jazyková politika Ukrajiny v době nezávislosti* / Larisa Masenko // *Eseje o sociolingvistice* / Larisa Masenko. – Kyjev: Nakladatelství "Kyjevsko-mohyljanská akademie", 2010. – s. 143–158.
- Pocheptsov H. *From Pokemon to Hybrid Wars: New Communication Technologies of the 21st Century* / Georgii Pocheptsov - Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House 2017.
- Shohamy E. *Language Policy Hidden Agendas and New Approaches* / Elana Shohamy. – London: Routledge 2006.
- Schmidt R. *Political Theory and Language* / Ronald Schmidt // *An Introduction to Language Policy: Theory and Method* / Ronald Schmidt. – New Jersey: WileyBlackwell 2005, s. 95-111.
- Smith A. *National Identity* / Anthony Smith. – London: Penguin Books 1991.

Stepanenko V. Identities and Language Politics in Ukraine: the Challenges of Nation-State building / Viktor Stepanenko. // *Nation-building, ethnicity and language politics in transition countries* 2003, s. 107-135.

Wright S. Language Planning in State Nations and Nation States / Sue Wright // *Language Policy and Language Planning* / Sue Wright, London: Palgrave Macmillan 2016, s. 47-77.

Seznam odborných článků

Bekeshkina I. Shakespearův sociální prostor Majdanu / I. Bekeshkina // *Filosofické myšlení* 4, 2016, s. 12-14.

Besemeres J. Ukraine: A Sharp Turn Eastwards? / John Besemeres // *A Difficult Neighbourhood: Essays on Russia and East-Central Europe since World War II* / John Besemeres. – Australia: ANU Press, 2016, s. 141-166.

Bilaniuk L. Gender, Language Attitudes, and Language Status in Ukraine / Laada Bilaniuk. // *Language in Society* 32, 2003, s. 47-78.

Bociurkiw B. Ukrainization Movements within the Russian Orthodox Church, and the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church / Bohdan Bociurkiv. // *Harvard Ukrainian Studies* 3, 1979, s. 92-111.

Brubaker R. Beyond 'Identity' / R. Brubaker, F. Cooper. // *Theory and Society* 29, 2000, s. 1-47.

Cohen M. A Garbage Can Model of Organizational Choice / M. Cohen, J. March, J. Olsen. // *Administrative Science Quarterly* 17, 1972, s. 1-25.

Cserniczkó I. Four Language Laws of Ukraine / I. Cserniczkó, C. Fedinec. // *International Journal on Minority and Group Rights* 23, 2016, s. 560-582.

Dominique A. Language, Status, and State Loyalty in Ukraine / Arel Dominique. // *Harvard Ukrainian Studies* 35, 2017, s. 233–263.

Gal S. The Boundaries of Languages and Disciplines: How Ideologies Construct Difference / S. Gal, J. Irvine. // *Defining the Boundaries of Social Inquiry* 62, 1995, s. 967-1001.

Haran O. Polarizing the Country? Yanukovich's Authoritarian Game between Russia and the EU on the Eve of Ukraine's 2012 Parliamentary Elections / Olexiy Haran. // *PONARS Eurasia Policy Memo* 204, 2012, s. 1-5.

Joyce Bennett J. Language and National Integration: The Jamaican Case / Justus Joyce Bennett. // *Ethnology* 17, 1978, s. 39-51.

Karna N. Language, Region and National Identity / Karna. // *Sociological Bulletin* 48, 1999, s. 75-96.

Kuzio T. Russian National Identity and the Russia-Ukraine Crisis / Taras Kuzio. // *Federal Academy for Security Policy* 20, 2016, s. 1-5.

- Kuzio T. Russian Stereotypes and Myths of Ukraine and Ukrainians and Why Novorossiia Failed* / Taras Kuzio. // *Communist and Post-Communist Studies* 52, 2019, s. 297-309.
- Masenko L. T. Jazyková politika Ukrajiny v letech 2017-2019 / L. T. Masenko // *Ukrajinský jazyk* 2019, s. 40-51.
- Motyl A. Ukrainian Blues: Yanukovych's Rise, Democracy's Fall / Alexander Motyl. // *Foreign Affairs* 89, 2010, s. 125-136.
- Patten A. Political Theory and Language Policy / Alan Patten. // *Political Theory* 29, 2001, s. 691-715.
- Shveda Y. Ukraine's Revolution of Dignity: The Dynamics of Euromaidan / Y. Shveda, J. Ho Park. // *Journal of Eurasian Studies* 7, 2016, s. 85-91.
- Tilly C. Citizenship, Identity and Social History. / Tilly. // *Citizenship, identity and social history. International Review of Social History* 40, 1995, s. 1-17.
- Woolard K. Language Ideology / K. Woolard, B. Schieffelin. // *Annual Review of Anthropology* 23, s. 55-82.
- Yakovenko K. Russia's Claim for 'Mother-of-Slavs' Status: Attempts to Manipulate Ukrainian Identity / Kateryna Yakovenko. // *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* 24, 2015, s. 84-102.

Seznam elektronických zdrojů

- Vox Ukraine. (n.d.). Between Chávez and Merkel: The political ideology of Ukraine's next president [Electronic source]. Retrieved from: <https://voxukraine.org/longreads/compass-ideology/index-en.html>.
- Dekret prezidenta Ukrajiny "O některých otázkách rozvoje státní jazykové politiky" [elektronický zdroj]. Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146/2008>.
- Demska, O., & Maltseva, E. (2016). Language policy: about identity and success in the global world [Elektronický zdroj]. Dostupné z: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f34804e1-d31d-48fc-ae4f-fa1db342df1b/content>
- Haran, O., & Pavlenko, R. (2003). The Paradoxes of Kuchma's Russian Policy [Elektronický zdroj]. PONARS Eurasia. Dostupné z: <http://www.ponarseurasia.org/memo/paradoxes-kuchmas-russian-policy>.
- Jazykové kvóty v televizi. Proč se "liberálové" mýlí a je třeba chránit chudší ukrajinsky mluvící obyvatelstvo [elektronický zdroj] // *Texty*. - 2017. Dostupné z: https://texty.org.ua/articles/77555/Movni_kvoty_na_TB_Chomu_liberaly_ne-77555/.

Kurinnij O. V. Posilování rusifikace a jazykové polarizace ukrajinské společnosti v letech 2014-2016 [online]. Dostupné z: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/35110303-f60e-420a-9b66-0f16173636f4/content>

Návrh zákona "O jazycích na Ukrajině" [elektronický zdroj]. Dostupné z: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66031.

Návrh zákona "O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako jazyka státního" [elektronický zdroj]. Dostupné z: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61994.

Názory a stanoviska obyvatelstva k výuce ruštiny v ukrajinskojazyčných školách a poskytnutí autonomie nekontrolovaným územím Donbasu v rámci Ukrajiny: březen 2019 [online]. KIIS, 2019. Dostupné z: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=832&page=1>

Nyščuk J. Kultura Ukrajiny - základ hodnotového a ekonomického základu státu, - Jevhen Nyščuk [elektronický zdroj] / Jevhen Nyščuk // Decentralizace. 2017. Dostupné z: <https://decentralization.gov.ua/news/4059?page=22>.

O vlastenectví, jazyce a dalších atributech státnosti - odborníci diskutovali o výsledcích průzkumu [elektronický zdroj] // Ilko Kucheriv Nadace demokratických iniciativ. Dostupné z: <https://dif.org.ua/article/pro-patriotizm-pro-movu-ta-inshi-atributi-derzhavnostiexperti-obgovorili-rezultati-opituvannya>.

Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní petice 51 poslanců Ukrajiny o oficiálním výkladu ustanovení článku 10 Ústavy Ukrajiny o používání státního jazyka státními orgány a orgány místní samosprávy [online]. Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99>

Rozhodnutí Ústavního soudu Ukrajiny ve věci ústavní stížnosti lidových poslanců Ukrajiny na soulad zákona Ukrajiny "O zásadách státní jazykové politiky" s Ústavou Ukrajiny (ústavnost) [online]. Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-18#n55>

Skachkova O. Kultura v číslech: jak kreativní sektor skutečně ovlivňuje ekonomiku a každého z nás [elektronický zdroj] / Olena Skachkova // Independent Cultural Journal. 2017. Dostupné z: http://www.ji-magazine.lviv.ua/2017/Skachkova_Kultura_v_cyfrakh.htm.

Stanovisko k zákonu o zajištění fungování ukrajinštiny jako státního jazyka přijaté Benátskou komisí na 121. plenárním zasedání (Benátky, 6.-7. prosince 2019) [elektronický zdroj] Dostupné na: <http://surl.li/daar>.

Tomos pro Ukrajinu. Vše, co potřebujete vědět o událostech v Istanbulu [online]. Rádio "Svoboda." 2019. Dostupné z: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-tomos-dli-ukrainy-vse-shcho-trebaznaty/29691914.html>

Tři krize Leonida Kučmy [online]. Ukrajinská pravda. 2002. Dostupné z: <https://www.pravda.com.ua/news/2002/10/18/2991160/>

Usnesení ze dne 21. června 2000, N 1004, o změnách usnesení kabinetu ministrů Ukrajiny ze dne 8. září 1997, N 998 [online]. Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1004-2000-%D0%BF#Text>.

Usnesení ze dne 8. září 1997. N 998 O schválení komplexních opatření pro všestranný rozvoj a fungování ukrajinského jazyka [elektronický zdroj]. Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-97-%D0%BF>.

Ústava Ukrajiny [online]. Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

Vláda zřídila Národní komisi pro normy státního jazyka [online]. Dostupné z: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-stvoriv-nacionalnu-komisiyu-zi-standativderzhavnoyi-movi>.

Zákon Ukrajinské sovětské socialistické republiky "O jazycích v Ukrajinské SSR" [elektronický zdroj]. Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8312-11>.

Zákon Ukrajiny "O ratifikaci Evropské charty regionálních nebo menšinových jazyků" [elektronický zdroj]. Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/802-IV>.

Zákon Ukrajiny "O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako jazyka státního" [online]. Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.

Zákon Ukrajiny "O zásadách státní jazykové politiky" [elektronický zdroj]. Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.

Zákon Ukrajiny "O změnách zákona Ukrajiny "O televizním a rozhlasovém vysílání" [online]. Dostupné z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3317-15>.

Zakusylo M. Ukrajinci podporují ukrajinizaci vysílání a demonstraci násilí v televizi považují za škodlivou - studie Národní rady a KIIS [elektronický zdroj] / Mariana Zakusylo // Detector Media. 2019. Dostupné z: <https://detector.media/infospace/article/168405/2019-06-25-ukraintsi-pidtrimuyut-ukrainizatsiyu-efiru-a-demonstratsiyu-nasilstva-na-tbvvezhazhayut-shkidlivoyu-doslidzhennya-natsradi-ta-kmis/>.